FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IRODALMI INTÉZET és KÖNYVNYOMDA

BUDAPEST.

Tisztelendő nagyságos Fraknói Vilmos Urnak

Helyben

Mellékelve van szerencsénk a Magyar Akademia Könyvkiadó vállalatának nyomtatványai számára – megítélés végett – ujabb papirmintát küldeni.

A szerzők által tett változtatásokra vonatkozólag adott utasitásra kénytelenitve vagyunk régi tapasztalásunk alapján kijelenteni, hogy nem lehetünk a helyzetben ezek kárpótlását az illető szerzőktől kérni; erre nézve bátorkodunk azon módot ajánlani, melyet kiadásunkban szokatlunk követni; kiadóhivatalunk t. i. az írói tiszteletdijból egy kisebb részt ily esetlegekre mindig visszatart s a netáni változtatások kárpótlását ebből eszközli.

A mi a „Jogi állam" és „Egy öskora" kárpótlását illeti, bátrak voltunk azt ismét számadásba hozni azért, mert a szerző-változtatásokra hozott határozatról késön értesitettünk, s mert a Blüntschli-féle számlán hasonló tételek nem kifogásoltattak; ennek folytán tehát csak sajnálattal fognánk ez összegről lemondani.

Azon reményben, hogy becses beleegyezését megnyerjük, vagyunk

mély tisztelettel

FRANKLIN TÁRSULAT
MAGYAR IRODALMI INTÉZET és KÖNYVNYOMDA.

Budapest, febr. 16-án, 1896

Turány

1344

Tisztelt Barátom!

Itt küldöm Merossy számadását a Karinszy-alap birtokáról. Azt hiszem, jó lesz kiadni a Karinszy-alap számadásait vizsgáló bizottságnak.
A Teleki-vagyonról közelebb. Meg kell előbb néznem a végrendeletet.

Isten áldjon!
Budapest, 1876 febr. 17.

jó barátod
Csengery Antal

U. f. Hinda ügyész jelentése báró gr. Teleki Sándorné folyamodása tárgyában jelentő ügyész úrhoz visszakibendő.

1345
1876

Hinka
Só-utcza 4. sz.

ad 1346/926

Méltóságos Főtisztelt!

Becses felkívánára nem lesem Ő Gf Zelki Sándornak és gf Zelkiy Augusztának ügyes jelenlegi lakások tárgyában Ifj Muraközy László Kassára ki vic zárt borítékot Méltóságodnak tudomásvétel végett átküldeni – kitűnő tisztelettel maradván

Méltóságod

Budapest 1896 febr 28 alázatos szolgája

Hinka

23
1876.

Kivonat

A M. Tudom. Akadémia 1876. febr. 18-án tartott I. sz. osztály értekezlete második ülése jegyzőkönyvéből.

B. A titkár jelenti, hogy Szilády Áron l. tag mint a Corpus poetarum szerkesztője átnézte Toldy Ferenc által szerkesztett első kötet kinyomott íveit s a még hátralevő correcturákat s összehasonlítva az eredeti codexekkel úgy találta, hogy az egész kötet sokkal hiányosb és hibásabb, mintsem kívánhatna lenni. Nem csak egyes felvendő darabok maradtak ki belőle, de a felvettekben is egész sorok. E mellett a magyarázatokban is sok a tévedés s az átírást sem minden lehet valamely évre visszavezetni. Szilády e véleményét előterjesztette a nyelvtudományi bizottság legközelebbi ülésében, a hol abban történt a megállapodás, hogy a kinyomott ívek dobassanak el s újból adassék ki az első egész kötet. Ennél fogva a mi a költségvetésben a II. kötet kiadására kéretett, az az I.ső kötet kiadására fordítandó.

Helyeslő tudomásul vétetik s e körülményről annak idejében az igazgató tanács értesítendő.

Gyulai Pál
osztálytitkár

1347
876

22/1876.

Kivonat

A M. T. Akadémia 1876. Febr. 18-án tartott I-ső osztály értekezlete második ülés jegyzőkönyvéből"

14. Olvastatik a főtitkár átirata a f. év január 26-án tartott igazgatósági üléséből, mely szerint az osztály költségvetése 6464 frtról évek számban 5000 frra szállíttatik le, mert az Akadémia bevételeinek és kiadásainak egyensúlyba hozása leszállítások nélkül nem eszközölhető, azonban magára az osztályra bízatik annak megkatározása, miképp akarjaik a költségvetésében kijelölt munkák közt felosztani. Egyébiránt megjegyeztetik, hogy az osztálynak a költségvetésébe felvett egyes tételre nézve nem adatik ugyan szabad viszrement, de ha valamely felvett munka évfolyán el nem készülhetvén, annak költségét más munkára akarná fordítani, azt az igazgatóságtól időközben is kérheti.

E határozat következtében.

1. A Corpus Poetarum II. kötetére kért 990 ftból levonatik 500.
2. A Magyar-Ugor szótárból az idén nem adatik ki injabb füzet 547.
3. Zámory szótári adatcsoda a jövő évre halasztatik. 250 ft
4. Zátúr Sábor A Kazani tatár nyelv" czimű munkájára kért 995 ftból levonatik . . 103.

1400

Még 64 ft levonandó, mi a körülmények ez kérest később határoztatik el, hogy miből vonassék le.

Gyulai Pál
osztály titkár

1348/876

Jfj. Murakőzy László
köz és váltóügyvéd
Budapest Reáltanoda utcza 14. sz. a.

1876 febr. 22.

Igen tisztelt Barátom Úr!

Van szerencsém értesíteni mint erre a Mihai Gróf Teleki Sándor Ő Méltósága által elszerelt posnán kívül réplet átiratásához szükséges engedélyt a Magyar Tudományos Akadémi elnökségétől a mai napon megkaptam.

Továbbá hogy Ő Gróf Teleki Sándorné Ő Méltósága itt helyben szervitutes 2 fr a. kámban, – Gróf Teleki elnyugta jerjeret Borsó Pálné pedig Szirákon laknak.

Magamat nagybecsű jó indulatába ajánlvan: kiváló tisztelettel maradok

t. Barátom urnak

szolgálatkészségi híve
Murakőzy

1349/876

Főtiszteletű Úr!

Vonatkozólag 1876. febr. 18. kelt becses átiratára van szerencsém tisztelettel jelenteni, hogy Wertheimer Ede úrnak „Házasság-tervelés Erzsébet Anglia Királynője és Károly osztrák főherceg között, 1559-től 1567-ig, kiadatlan kutfők nyomán" című, mellékelt értekezését, mint igen érdekes és számos új adatot tartalmazó dolgozatot méltónak ítélem arra, hogy a magy. tud. Akadémia osztályülésén felolvastassék.

Minthogy azonban ezen értekezés a cimlapon feltüntetett tételnek csak részét tárgyalja, felkértandónak vélem Wertheimer Edet, hogy kutatásait ez irányban tovább folytatván, azok eredményét majdan az Osztály elé

Főtisztelettel Dr Fraknói Vilmos
osztálytitkár mint

Ulybes

szerezzze, miskorra a kiegészített dolgokat eszszerre
volna kiadandó.

Ezek után Királó tiszteletel
maradok

Fő tisztelendőségű

Budapest, 1876. febr. 20.

alázatos szolgája

L. Vörösmarty
ker. tag

Hinka
Só-utcza 4. sz.

Méltóságos Főtisztelt úr!

Az „Athenaeum" és „Franklin" részvény társulatokhoz
Köszönő, és megtekintés végett hozzám küldött
fényes rendbeli kezdődés van kezemben melléke
pecsétel egyűtt nincs zárva oly igénytelen kérés
tel visszavezérelni: hogy az ő kezdődési pon
utolsó sorában előfordoló szó „is" után – lehetne
tán ezen három szó: „minden kárpótlás nélkül
Közbenszúrni; – mély tisztelettel maradván

Méltóságod
Budapesten 1876 febr 20én

alázatos szolgája
Hinka alaírás

1351/1876

Kivonat

a M. Tudományos Akadémia 1876. február 21-én tartott ülésének jegyzőkönyvéből.

3. Osztálytitkár előadja, hogy Jakab Elek l. t. „A lovelszárakról" szóló székfoglaló értekezése az ügyrendben megállapított időszakot meghaladván az osztály azon körülménnyel fordult az Igazgató Tanácshoz, hogy a mintegy ötvenes, többlenek költségeit az 1876. évi költségvetésbe vegye fel. Az Igazgató Tanács f. évi január 23-án tartott ülésében azon véleszt hozva hogy a II. osztály által Jakab Elek székfoglaló értekezése kiadására kért 560 ft feleslegy költség nem vehető fel a költségvetésbe; hanem az Osztály felhivatik, hogy a kérdésen értekezés mint önállóag kiadandó nagyobb munka iránt, a rendes birálat alapján mondjon véleményt." Az osztálynak ennek következtében Kunz Nándor r. tagot kérte fel egyik birálóul. Ez azonban folyó hó 17-én kelt válasziratában kijelentette, hogy a bírálói tisztben el nem járhat, minthogy az irás olyan hogy azt szeme világának sérülése nélkül át nem olvashatja.

Az osztály értekezlet Salamon Ferenc r. tagot és Szalay Ágoston lev. tagot kéri fel bírálókul. Mivel azonban előre látható, hogy az értekezés irása ellen ugyanazon kifogások lesznek; szerző fel fog kéretni, hogy dolgozatát nagyobb, olvashatóbb irással másoltassa le.

Szamosi József
osztálytitkár

1352/1876

Budapest 21/2 86.

Igen tisztelt Titkár úr!

Dr. Mayr Aurél tanár úr értekezését a „szó lágy aspirátakról" fölolvashatónak tartom; a tárgynak s annak kifejtésének természetét tekintve, talán legjobb volna, ha szerző úr tábla s króta segítségével mutatná be a dolog velejét, hogy a t. hallgatóságnak vajmi könnyen lankadó figyelmét jobban lekötheße. Még megjegyzem hogy a magyarban furcsán hangzik a „nord" = német „nordisch" elnevezés; minthogy conventio irányában az „északi" is alkalmatlan volna, ajánlom fordíthatatlan a „skandináv" szót az északi germánság elnevezésére.

Budenz J.

1353
1876

Gyulai
Pál
oft. titkári
bírnak

Kivonat

a M. T. Akadémia 1876. február 21-én tartott értekezlete jegyzőkönyvéből.

1. Olvasatnak adó Antal l. tagnak mint az osztály titoki által felkért bírálónak jelentése Wertheimer Ede ily czímű dolgozatáról: „Házasság-tervelés Erzsébet Anglia királynője és Károly osztrák főherczeg között, 1559–1564, ki a datban kútfők nyomán." Azt mint érdekes és számos új adatot tartalmazó munkát méltónak ítéli arra, hogy az Akadémia osztály ülésén felolvasassék.

A felolvasott bírálat alapján az osztály értekezlet az őszi ülésről Wertheimer Ede részére felhatalmazást fog kérni arra, hogy értekezését a II-dik osztály egyik ülésén szóbeszéd felolvashassa.

Fraknói Vilmos
osztály titkár

1354
1876

Nyilatkozat

melynek erejénél fogva alólírott ezennel kijelentem, miszerint Todd Alpheus „Parliamentary Government in England" czímü munkájának magyar fordítványát a 5 azaz öt évi tartamra, kiadás végett, a magyar tudományos academia könyvkiadó bizottságának rendelkezésére bocsátom, – az itt idő alatt talán bekövetkezhető újabb kiadás revideálását, – azonban esetre ha ez időben is még Budapesten fogok lakni, – a magam számára tartom fel.

Kelt Budapesten 1876 január 24 én

Doppy Dániel

MEGHIVÓ

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

Kazinczy-alap Bizottságának 1876. január 14. (péntekn) d. e. 11 órakor m. gróf Csáky János úr lakásán tart ÜLÉSÉRE.

Szól Tek. Arany János urnak.

Fő-tárgyak:

Budapest, 1876. Az Athenaeum nyomdájából.

Öszvesülés

Dr. Leitner G. W. úr, a lahorei collegium igazgatója s Akadémiánk külső tagja közelebb a fővárosban időzvén, meglátogatott és jóval díjjelzése küszöbszéz taggá válása, szándokáért és fölkérte engem, hogy ezt az Akadémiának tudomásul jőnek. Korábban csak vázlatban volna ezt, de a kimenő levelet csak magamban kapta meg, mert folyvást úton levén, a küldemény előbb Calcuttába, onnan Angliába, mindig utána későn érkezett.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IRODALMI INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA

BUDAPEST.

Jcm. 1876 márc. 2

50 kr. ÖTVEN KRAJCZÁR

KIRÁLYI ILLETÉK KISZABÁSI HIVATAL

Szerződés

mely köttetett egy felől a Magyar Tudományos Akadémia más felől a „Franklin társulat" magyar irodalmi intézet és Könyvnyomda között, az Akadémia nyomtatványaira nézve, következő pontokban:

1.) A Magyar Tudományos Akadémia átengedi a mellékelt jegyzékben III csoportban elősorolt akadémiai kiadványok nyomatását a „Franklin" társulatnak, s kötelezi magát az ugyan azon jegyzékben a nyomda által kitett s az Akadémia által elfogadott árak szerinti díjnak pontos kifizetésére.

2.) A vállalkozó társulat köteles az egyes műveket a vele közlött minták szerint kiállítani, s hozzá a minden egyes műnél meghatározott számú példányokban, a minta szerű papirt is adni.

3.) A szedésre csak teljesen ép, az az nem tört, vagy kopott betűket használhat, – a nyomás kifogás alá nem eshető festékkel eszközlendő.

4.) Ha a vállalkozó társulatnak oly betűi vagy jegyei nem volnának, melyek a kézirat szerint szükségesek, tartozik ezeket, saját költségén azonnal beszerezni, s ezért semmi kárpótlást nem követelhet, kivéve ha a szokatlan jegyekkel szedés egy ivben fél lapnál többre megy.–

5.) Minden munkát, mihelyt a kéziratot megkapta tartozik legfeljebb 48 óra alatt (remt kivül esetekben rögtön) munkába venni és egész erővel folytonosan szedetni. Ha valamely munka szedése feltűnő lassusággal folyna, és a megsürgetés után sem menne gyorsabban, az Akadémiának joga van időközben is elvenni és más nyomdába adni.–

6.) Ha az Akadémia oly művet nyomat, mely az itt mellékelt sorozatban nincs meg, a vállalkozó társulat tartozik az ilyet is, a sorozatban emlitett munkák egyikéhez vagy másikához való hasonlósága szerinti méltányos áron kiállitani.–

1357/1876

Minden munkából s annak minden íveből az első correcturát a vállalkozó társulat maga köteles végeztetni s ezért semmi kárpótlást nem követelhet.

8.) A második, harmadik stb. correcturát tartozik azonnal mihelyt a nyomdába visszaérkezett, munkába vétetni s legfölebb 48 óra alatt az illető helyre küldeni.

9.) A petit szedésért, illetőleg a kisebb fajta betűért a vállalkozó társulat 25%-ot számíthat fel, mint szintén a tabellaris, nehéz algebrai stb szedést valamivel magasabban számíthatja az iventkénti rendes árnál. – Kivételtik az „Értesítő" melynek petit szedése már az iventkénti árban compensálva van. –

Telen szerződés határozatlan időre köttetik, melyet azonban mind a Magyar Tudományos Akadémia, mind a vállalkozó „Franklin" társulat, három hónappal előre tetszés szerint felmondhat. –

Kelt Budapesten 1876 Februar 24.–

A M. Tud Akadémia nevében
Csengery Antal
a M. T. Akadémia titoknoka

Weninger

Turány

Arany János
főtitkár

Nyomdai szerződés
a Franklin Társulattal
1896 febr. 24.

76

2/26

(1124)

+ 2 eredeti, aláírt pld

Szerződés

mely köttetett egyfelől a Magyar Tudományos Akadémia, más felől az „Athenaeum" irodalmi és nyomdai részvénytársulat (a „Franklin társulat" magyar irodalmi intézet és könyvnyomda) között, az Akadémia nyomatványait néze, következő pontokban:

1. A Magyar Tudományos Akadémia átengedi a mellékelt jegyzékben I. és II. csoportban foglalt előszorolt akadémiai kiadványok nyomtatását az „Athenaeum" részvénytársulatnak (III. csoportban a ..... a „Franklin" társulatnak) s kötelezi magát az ugyanazon jegyzékben a nyomda által kitett s az Akadémia által elfogadott árak szerinti számlák kifizetésére.

Pontos

2. A vállalkozó társulat köteles az egyes munkákhoz a vele közölt minták szerint kiállítani s hozzá, a minden egyes műre meghatározott számú példányokban, a minta szerinti papírt is adni.

3. A szedésre csak kelletlen és, azaz nem lőrt vagy korpott betűket használhat; a nyomtatás kifogás alá nem esik.

4. Ha a vállalkozó társulatnak oly betűi vagy jegyei nem volnának, melyek a kézirat szerint szükségesek, tartozik ezeket saját költségén azonnal beszerezni, s ezért semmi kárpótlást nem követelhet, kivéve ha a szokatlan jegyek kel szedési egy ívben fél lapnál többre megy.

Letokel erkezendo

5. Minden munkát, mikelyt a kéziratot megkapta, tartozik legfeljebb 48 óra alatt (rendkívül sürgős esetekben rögtön) munkába venni és egész erővel folytonosan szedeni. Ha valamely munka szedése feltűnő lassansággal folyna, és a megsürgetés után sem mesre gyorsabban, az Akadémiának joga van idő közben is elvenni és más nyomdába adni.

6. Ha az Akadémia oly művet nyomat, mely az ív mellékelt sorozatban nincs meg, a vállalkozó tartozik az ilyet is a sorozatban eddigi munkák egyikéhez vagy más jához való hasonlósága szerint méltányos áron kiállítani.

7. Minden munkából s annak minden ívéből az első correcturát a vállalkozó társulat maga köteles végezni s ezért semmi kárpótlást nem követelhet.

8. A második, harmadik stb. correcturát tartozik azonnal, mikelyt a nyomdába visszakerült, munkába venni s legfeljebb 48 óra alatt az illető helyre küldeni.

9. A petit-szedésért, illetőleg a kisebb fajta betűkért, a vállalkozó társulat 25%-ot számíthat fel, mint szinten a tabellaris, nehéz algebrai stb. szedésért valamivel magasabban számíthatja az ivenkénti rendes árnál kiszedik az „Erősítő" melynek petit szedése már az ivenkénti árban compensálva van.

Ez a szerződés, határozatlan időre köttetik, melyet azonban mind a Magyar Tudományos Akadémia,

3 db

1357/1876

mind a vállalkozó „Athenaeum" („Franklin") társulat, háromhónap alatt elvre, terjedés pontot felmondhat.

Kelt Budapesten, 1876. február hó.

A M. Tud. Akadémia nevében
Szengery József
főtitkár.

~~Szilágyi~~

~~a Magyar Tudom. Akadémia~~
~~főtitkár~~

Az „Athenaeum" „régi" vagy „Franklin-társ."
vagytársulat nevében nevében:

76

Nyomdai szer.
zödé

Bem. 1876 Márc. 7

Szerződés

mely köttetett egy felől a Magyar Tudományos Akadémia, más felől az „Athenaeum" irodalmi és nyomdai részvénytársulat között, az Akadémia nyomtatványaira nézve, következő pontokban:

1.) A Magyar Tudományos Akadémia átengedi a mellékelt jegyzékben I. és II. csoportban elősorolt akadémiai kiadványok nyomtatását az „Athenaeum" részvénytársulatnak s kötelezi magát az ugyanazon jegyzékben a nyomda által kitett s az Akadémia által elfogadott árak szerinti számlák pontos kifizetésére.

2.) A vállalkozó társulat köteles az egyes műveket a vele közlött minták szerint kiállitani, s hozzá, a minden egyes műnél meghatározott számu példányokban, a mintaszerű papirt is adni.

3.) A szedésre csak teljesen ép, azaz nem tört vagy kopott betüket használhat; a nyomás kifogás alá nem esheto festékkel eszközlendo".

4.) Ha a vállalkozó társulatnak oly betüi vagy jegyei nem volnának, melyek a kézirat szerint szükségesek, tartozik ezeket saját költségén azonnal beszerezni, s ezért semmi kárpótlást nem követelhet, kivéve ha a szokatlan jegyekkel szedés egy ivben féllapnál többre megy.

5.) Minden munkát, mihelyt a kéziratot megkapta, tartozik legfölebb 48 óra alatt (rendkivül sietős esetekben rögtön) munkába venni és egész erővel folyfonosan szedetni. Ha valamely munka szedése feltünő lassusággal folyna, és a megsürgetés után sem meme gyorsabban, az Akadémiának joga van időközben is elvenni és más nyomdába adni.

6.) Ha az Akadémia oly művet nyomat, mely az itt mellékelt sorozatban nincs meg, a vállalkozó társulat tartozik az ilyet is, a sorozatban emlitett munkák egyikéhez vagy másikához való hasonlósága szerinti méltányos áron kiállitani.

7.) Minden munkából és annak minden ivéből az első Correcturát a vállalkozó társulat maga köteles végeztetni s ezért semmi kárpótlást nem követelhet.

8.) A második, harmadik stb. correcturát tartozik azonnal mi=

1357/1876

helyt a nyomdába visszaérkezett, munkába véletni s legfö-
lebb 48 óra alatt az illető helyre küldeni.

9.) A petit-szedésért, illetőleg a kisebb fajta betűk-
ért, a vállalkozó társulat 25%-ot számíthat fel, mint szin-
tén a labelláris, nehéz algebrai stb. szedést, valamivel magasab-
ban számíthatja az ivenkénti rendes árnál. Kivételtik az „Értesitő",
melynek petit szedése már az ivenkénti árban compensál-
va van.

Jelen szerződés határozatlan időre köttetik, melyet azon-
ban mind a Magyar Tudományos Akadémia, mind a vál-
lalkozó „Athenaeum" társulat, három hónappal előre,
tetszés szerint, felmondhat.

Kelt Budapesten, 1876. február 28án.

Véró József igazgató

A Magyar Tudományos Akadémia
nevében
Csengery Antal
a M. Akadémia m. elnöke.
Aranyi István
Főtitkár.

Sorozata
a M. T. Akadémia kiadásában megjelenő folyóművekre.

	hány pld. dányban nyomatott.	Egy ív ára			borítékért	
		frt	kr.	betüvel	frt	kr.
I.ső csoport.						
Akadémiai Évkönyv	500	20	–	húsz forint — kr.	9	–
Ugyanaz: Közülési tárgyak	750	25	30	huszonöt forint 30 kr. —	11	50
Akadémiai Értesitő	600	32	–	harminczkét forint —	6	50
Történettudományi Értekezés	600	25	50	huszonöt frt 50 kr. —	10	–
Természettudományi "	500	23	50	huszonhárom frt 50 kr. —	9	50
Philosophiai "	500	23	50	huszonhárom frt. 50 kr. —	9	50
Nyelv- és széptudom. "	600	26	50	huszonhat frt 50 kr. —	10	–
Mathematikai "	500	27	50	huszonhét frt 50 kr. —	9	50
Társadalmi "	500	24	50	huszonnégy frt 50 kr. —	9	50
Akadémiai Almanach	600	23	–	huszonhárom frt. — —	8	50
Repertorium	750	39	–	harminczkilencz forint	11	–
II.-ik csoport.						
Történelmi tár	500	25	–	huszonöt forint —	9	50
Monumenta H. H. I. szt.	750	27	–	huszonhét forint —	11	–
" " " II. "	750	27	–	huszonhét forint —	11	–
" " " III. "	500	26	–	huszonhat forint —	9	50
" " " IV. "	500	26	–	huszonhat forint —	9	50
Török magyarkori emlékek	500	25	–	huszonöt forint —	9	50
Archiv. Rákócz. (I. szt. IV. k.)	500	26	–	huszonhat forint —	9	50
III.ik csoport.						
Archaeologiai közlemények	500	25	–	huszonöt forint —	11	50
Archaeologiai Értesitő	500	24	–	huszonnégy forint —	9	50
Monumenta Archaeologica	500	37	–	harminczhét forint —	11	50
Nyelvtudom. közlemények	500	28	50	huszonnyolcz frt 50 kr.	9	50
Mathem. és term. tud. közlemények	550	28	50	huszonnyolcz frt 50 kr.	9	50
Nyelvemléktár	600	29	50	huszonkilencz frt 50 kr	10	–

Budapest, 1876. évi február 28án

A M. T. Akadémia nevében
Csengery Antal
a M. T. Akadémia titkára

Véri Pörsch jegyző

Arany János
pénztáros

Nyomdai szerződés
az „Athenaeum" társulattal
1876 febr. 28.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IRODALMI INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA

BUDAPEST

15 kr. TIZENÖT KRAJCÁR

Sorozata

a T. Akadémia kiadásában megjelenő folyóiratoknak

	Hány pld. lehetne nyomandó	Egy ív ára fr	kr	betűvel	Borítékra fr	kr
I Csoport						
Akadémiai Évkönyv	500	20	50	husz fr 50 kr	9. –	
Ugyanaz Közülési tárgyak	750	24	80	huszonnégy fr 80 kr	12 –	
Akadémiai Értesítő	600	31	40	harminczegy fr 40 kr	6 –	
Történettudom Erkezés	600	26. –		huszonhat fr	10	50
Természettudom "	500	24. –		huszonnégy fr	9	50
Philosophiai "	500	24. –		huszonnégy fr	9	50
Nyelv és Szépt.tudom "	600	26. –		huszonhat fr	10	50
Mathematikai "	500	27. –		huszonhét fr	9	50
Társadalmi "	500	24. –		huszonnégy fr	9	50
Akadémiai Almanach	600	23. –		huszonhárom fr	8. –	
Repertorium	750	40. –		negyven fr	10	50
II Csoport						
Történelmi Tár	500	24. –		huszonnégy fr	9	50
Monumenta H. H. I osztály	750	28. –		huszonnyolcz fr	10	50
" " " II "	750	27. –		huszonhét fr	10	50
" " " III "	500	26. –		huszonhat fr	9	50
" " " IV "	500	26. –		huszonhat fr	9	50
Török magyarkori Emlékek	500	25	50	huszonöt fr 50 kr	9	50
Archiv Rákóczi (I osztály II C.)	500.	25	50	huszonöt fr 50 kr	9	50
III Csoport						
Archaeologiai Közlem	500	25	50	huszonöt fr 50 kr	12 –	
Archaeologiai Értesítő	500	24. –		huszonnégy fr	9	50
Monumenta Archaeologica	500	37. –		harminczhét fr	12 –	
Nyelvtudom. Közlemények	500	28. –		huszonnyolcz fr	9	50
Mathem és term tud Közlem	550	28	50	huszonnyolcz fr 50 kr	9	50
Nyelvemlektár	600	29	50	huszonkilenczet 50 kr	10	50

FRANKLIN TÁRSULAT
MAGYAR IRODALMI INTÉZET és KÖNYVNYOMDA

Budapest 1876 Februar 2ikán.

A M. T. Akadémia nevében
Csengery Antal
a M. Akadémia m. titkára.

Arany László
főtitkár.

Csengery

Jurany

Tekintetes Titkár Úr!

Vettem a Magyar tud. Akademia I. osztályának azon határozatáról bíró értesítést, mely szerint a Jar Gáspár-féle Naplót az akademiai kézirattár számára megtartanám le.

Szívesen teszek eleget a felkérésnek, csak arról kérek-határozott utasítást, az egésznek lemásoltatása kívántatik-e, vagy csak az 1848. évi November 2. s 3. napjairól bíró?

Ha ezirant megkaptam az utasítást: azonnal hozzáfogok a végrehajtáshoz.

Kitűnő tisztelettel maradok vagyok

tisztelő híve és szolgája

Szilágyi Sándor
l. t.

ad 1358/876

Siget, 1876. jan. 29.

Lónyay M. elnökhöz

Igen tisztelt Barátom,

Midőn szerencsés visszaérkezeden kifejezem őszinte örömemet: bátor vagyok megkérni, hogy először is hivatalos ügyben alkalmatlankodhassam.

Mezőváry Menyhért a múlt hónap 18-án Szamadásait beküldvén Hinka ügyészhez, utóbbi egyszerűen bemutatta az elnökségnek. Csengery úgy intézkedett, hogy Szamadásra tegye meg. Ez is utasítással, hogy észrevételeit a Szamadásra be szándékszik, és ő Csengerynek véleménye szerint a Szamadás, az észrevételeivel együtt adva be, mintegy a Kaximczy-bizottság elnökileg közölnék a Szamadóval, mintegy a Kaximczy-bizottság sem tekintene vele egyébet, – csakhogy az, hány heti késedelem után.

Ő tehát, magát a Szamadást, mellékleteivel és az ügyészi észrevételekkel, még ma expedíciám Mezőváryhoz küldi, és azt kérvén, a Szamadásokat kiérülés, és azt szám szerint ismétlem Mezőváry, a birtokban álszala szóban javításokat eszközöznek egy előterjesztése. Ebbe Csengery nem kíván avatkozni, és valószínűleg az elébbi hanyi eszben is se intézkedjél. Ime, küldöm az előterjesztést. Mezőváry enélkül is jelelhet az ügyészi minthogy az elébbi hanyi eszben is se intézkedjél. Ime, küldöm az előterjesztést. Mezőváry enélkül is jelelhet az ügyészi észrevételekre. Méltóztassál a Szamadásra vonatkozó részt melléklenem) a megjelölt helyzet fogva elolvasni, s a benne foglaltakra nézve elnökileg intézkedni.

Egyébiránt az elébbi rendelkezésre nemcsak írásban, hanem mivel Mezőfly időközben itt járt – szóval is tudósítva adtam, különösen kiemelve azt, hogy az Igazgató Tanács s Jobb kezénél nagyobbat nem akar finanszírozni. Erre Mezőváry azt mondja, hogy lehetetlen, mert a mostani egész egyik végén van a ház, közepén a jövedék, más sik végén a monumentum. Azonban e jelenséget, melyet Róluk, elébb írta, nincs a Te rendeleted megtapasztalva.

Melyet azután szíves üdvözlésed mellett

Budapest, 1876 március 15.

igaz híved

Szinyei Ágost

Egy későbbi magánlevelén is mellékelem Mezőváryhoz.

1.558/1876

Nagyságos királyi Tanácsos Úr!

Tökéletesen méltánylom azon okokat, melyek oly nem-akadémiai tagok keresésére indítják Nagyságodat, kikre növénytani dolgozatok megbírálása bízathatnék. Én bennem Nagyságodnak ezen nézetébe, jónak látnám az Akadémián kívül álló, kitűnő növénytanászt tudósainkat ily munkában részesíteni, de úgy gondolnám hogy nagyon fiatal emberekre, bármennyire eredményes volt is eddigi tudományos törekvésök, ily fontos és sok oldalról crisis alá vehető dolgot bízni tanácsos nem volna.

Es épen azért, valamint a különben is most több támadásokkal döngetett Dr. Borbás tanárt, úgy a- nem tagadhatni - jeles igyekezetü Dr. Simkovics tanárt szem előtt nem bízottuk gunk részéről a mondott bírálatokra felkérni.

Mi Sankának ily czélra fölhasználát illeti, bizonyos korlátozással igen czélirányosnak tartanám, az az csak tisztán floristikus

1359 / 1876

munkálatnál, hol az adatok, diagnosisok, lelhelyek helyes-
ségéről van szó; mert erre nézve hivatottabb embert
sem honunkban sem a szomszédoknál találni nem le-
het. De hol a növénytan bármily más ágaikban jártas-
ság kivántatik, ott épen az ő kitünőségét esztelő
egyoldalusága idegen mezőre állitaná őt. – Azonban
még tulajdon terén is bizonyos körültekintéssel le-
hetne reá valami birálatot birni. Mert nevezetes az ő
itéletének megbottása, sőt fülfogásának majdnem
gyermekes volta, valahányszor oly valaki ellené-
ben kell legtulajdonabb szakmájában nyilatkoz-
nia, ki ellen fordul, vagy fordittatik alapos vagy
alaptalan antipathiája. A különben szelid fellépé-
sü férfiú dőhösen méltánytalan és igazságtalan
tud irataiban lenni. De hogy kellő megválogatással
hasznos szolgálatot tehet, már fönnebb emlitém.

Tudok én azonban melléje minden tekintetben je-
les fiatal tudóst állitani, kit pártatlan növénytani
dalmi ismeretei, ez irányban bámulatos emlékezeti
hűsége, szorgalma, napról napra terjedő s a növénytan
minden ágait átkarolo tudománya, számos dol-
gozatai és ujabb időben nagyon megszelidült itészi
éjszása objective és alapos birálásra kitünően al-
kalmasnak bizonyitanak.

Ez az én régi kegyenczem, kivel gyalázatot nem
vallottam, a magát minden ellene inditott ármányok

tacsára a víz színén szerencsésen fönntartani tudó Dr. Kanicz Ákos kolozsvári egyetemi tanár.

Nagyságod bőse megbízzad talán belemidőn e nevet olvassa. De a régi kötelező Kanicz Ákos jó adag kevesen tapasztalások folytán előnyösen kinőtlődött oda, hol az óhajtott irányban nagyon üdvösen szolgálhatja a tudományt s az Akademiát. Gondolkozzék kérem e fölött Nagyságod.

Sankára nagy és méltó nehezteléseim vannak, de azért meg sem bánom, hogy annyit áldoztam, annyit kitettem magamat érette. Ő neki beszámíthatlan érdemlései vannak; – de a maga terén nagy jelesség; csak nem ott, hol positiv kötelességet kell teljesíteni. Azonban, ha ezen segíteni nem lehet, türni kell s számba venni egyéb érdemeit.

Valamint Kanicczal és Ő vele egészben becsületet vallottam, úgy Botbás iránti jóakaratomsem fog reménylem megszégyenülni. Idő kell hozzá. Épen azért azemlitett akademiai kitüntetés által őt ellenségei agyarkodásának exponálni nem akarnám, sem nagyon fiatal vetélytársa elejébe-tételével nem óhajtanám compromittálni.

Fogadja kérem kitüntő tiszteletem kifejezését, melylyel vagyok szerencsém lenni,

Nagyságodnak

alázatos szolgája
Dr. Haynald Lajos
kalocsai érsek.

1359

Kalocsán, 1876 februar hó 24 én, 1876

Bizottsági 100ik ülés
1876 máj. 3.

1876

Budapest 1896 márc. 2.

Mélyen tisztelt főtitkár úr!

A Folty-emlék javára aláírt 10 fotó mellékelve van szerencsém megküldeni.

Kiváló tisztelettel
aláírva maradok

[illegible]

1896/1361

3325 szám

Nagyméltóságú Gróf és Elnök Úr!

Folyó évi február 10-én 109 sz. a. kelt becses előterjesztése folytán mai napon kelt rendeletemmel oda utasítottam a budapesti IX. ker. adóhivatalt, hogy a m. tud. akadémia archeologiai bizottsága munkálatainak segélyezésére 5000 frtot a mindenkori 1876 évi javadalmának terhére a földhitelintézetnek, mint a m. tud. akadémia pénztárának az akadémiai főiskolai ál-tal látlamozott bélyegtelen nyugtára fizessen ki.

Midőn erről Nagyméltóságodat tudomás és további intézkedés végett tisztelettel értesíteném, egyúttal felkérem, hogy

/.

Nagyméltóságú gróf Lónyay Menyhértnek, mint a magy. tud. akadémia elnökének.

ezen öszegnek tiszlán műrégészeti czélokra felhasználásáról gondoskodni s annak mi módon lett felhasználásáról szóló jelentését, tekintve, hogy ezen segély az e czélra engedélyezett javadalom negyed részét képviseli, az év végén hozzám beküldeni szivesked jék.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

Budapest 1876 évi Martinsó 3án

Trefort

Méltóságos Főispán úr

A Franklin társulattal Körös kerülésre melyet tegnap másod ízben feldámgával egyszer a' Köröspusztai dyleszabási hivatalnál – illetőleg megszabás végett bemutattam – vagyis reméljen egyik ízben feldámgban a bemutatás tekintet's a' hivatal pecsétjével chiráva – ezennel mellékletével egyszerűsítve mutatni – kérünk tisztelettel maradván

Méltóságod

Budapesten 1876 Márc 8. őszinte tisztelő

Steinkay

1363 (+2)
1876

Hinka
Só-utcza 4. sz.

Méltóságos akademiai főtitkár úr!

Multkori költségjegyzékemet méltóztatott a magyar gazdasági tanacs az 1875.ki számadások megvizsgálására kiküldött bizottsága véleményadó végett átküldeni.–

Multa hó elején kezdém az akademiai másodelnök úr óhajtja szerint, míg a bizottság érintett véleményes jelentését megtesszi – költségeim nagyobb részét kiszámítani; – de a' fennmaradt hátralék mind eddig kielégítetlenül maradt; – melyre most szükséges volna pénztárosunknak bizonyos összegem volna.–

Miatthogy nem tudom a' számadások megvizsgálására kiküldött bizottság befejezte-e költségeim erántt véleményes jelentését? –

Ennek fogva bátorkodom Méltóságod hivatalban felkérni: méltóztassanak azon jelentés befejezésére – v. ha eddig még be nem terjesztetett volna – a bizottságnak melyen kifizettatnom mielőbb velem tudatni – mely kivételemre várván

Méltóságod

alázatos szolgája

Budapest 1876. Marc 19.

Hinka

Hinka
Só-utcza 4. sz.

Méltóságos főrendiházi úr!

Van szerencsém az Athenaeum részvénytársasággal kötött és a központi illetékkiszabási hivatal által bemutatás végett és hivatalos jegyzőkönyv ellátása végett eredeti szerződésemmel egyszersmind Méltóságodnak tisztelettel maradván

Méltóságod

Budapest 1876. March 8án alázatos szolgája

Hinka

Magyar tudományos Akadémia
mathematika és természet bizatságának
mint tiszteles Urainknak!

Mély alazattal folyamodunk
nagyságos urakelőtt mint más évek
ben egy pár fejelős Czimavat ben
nünket tisztel messen meg ön
vendeztetni méltoztatni

legalázatosak
Szalgái
Emődy Mihály
Deim Ferencz
a m. t. Akademia
Szolgai

Budapest
1876 marc. 3án

1364
1876

Darvinéz 100k ülés
1876 márcz 3.

4ri értekezés
1876 márc. 6.
7 pr.

FELHIVÁS.

A III. osztály részéről a (Májusban tartandó) ünnepélyes közülésre egy kisebb terjedelmü tudományos értekezés kivántatván, az 1876. febr. 10. tartott értekezlet határozatából, mint a III. osztály tagja, felkéretik alulirthoz márczius 7-ig nyilatkozatát az iránt beküldeni: hogy van-e tárgya és mi a czime?

Budapest, 1876. február 10.

Szabó József,
osztálytitkár.

Budapest, 1876. Nyomatott az Athenaeum nyomdájában.

Tekintetes Osztálytitkár Úr!

A f.e. febr. 10 én kelt felszólításra bátor vagyok jelenteni hogy a magyar kiegyülésre rövid, gazdasági fűvészetbe vágó, értekezést bocsáthatok a t. Akadémia III osztályának rendelkezésére

czíme

A nőllő betegségeiről különösen az öbölyről és a nagyarosodásáról.

Ha az értekezést előbb kell bírálat alá bocsátani, legyen szíves a beküldési határnapot velem közleni.

Magam szeretnem előadni.

Kiváló tisztelettel Egerben 876 Mart 4

Harsányi Gergely

1365/876

Jelentés a Vitéz-Korizmics-díjért pályázó munkákról.

Az Akadémia által e díjra kitűzött pályakérdés következő: „A földnek helyes arányban benőttsége élőfával a természet háztartására nézve tagadhatatlan fontossággal bírván, mutattassanak ki történeti adatok alapján a következések, és pedig égalji, termelési és egészségügyi szempontokból azon országokban, melyekben az erdőségeket az emberek nagyon elpusztiták; – adassék továbbá az, a mi e tekintetben hazánkban jelenleg történik, s végül jelöltessenek ki azon intézkedések és teendők, melyeket az erdők s a gazdasági faültetéssel szemben, hazánkban az országnak, körségeknek és egyeseknek tenniök célszerű, sőt szükséges volna."

A kitűzött határidőig négy pályamű érkezett be. Közülük terjedelemre nézve legkisebb s tartalomra nézve is leggyenbább a III. számú, melynek jelszója „Magyarország különös virágzásra emelhető. De hogy a magyar képes-e azon virágzásra emelni: azon sokan kételkednek." ~~A munka eredetiségét~~ Szerző az előszóban azon kérdést fejtegeti: lehetséges-e a magyar Alföldet magyar Kánaánná és paradicsomkertté átalakítani? E kérdésre igennel feleltvén, arrá való első lépésnek az Alföldnek szikelyekkel és csángó magyarokkal betelepítését tartja; azután következnék a befásítás és az „öntözési rendszer behozatala" artézi kutak ásatása által. Szerző úgy véli: csak egy felszólítás kellene a „lelkes és hazaszerető testvérekhez", hogy ide tódúljanak.

Azután külön szakaszokban szerző tárgyalja az erdők befolyását a légköri csapadékok mérséklésére; az éghajlatot; az éghajlatnak forróságát; a lecsapolást, csatornázást, a sziksós földet, s a befásításokat. Végül az utószóban röviden ismétli az előbb elmondottakat s ismét a székelyek, és csángó magyarok betűvetését ajánlja mindenek felett. ~~Az elején épen nem rendszeres~~ Általában sok oly tárgyat pedig meg, melyek a dologra nem tartoznak, a kérdést magát pedig ~~az egyes szakaszok~~ ~~kevés megbízhatósággal kapcsolt. Sokat foglal~~ csak felületesen s épen nem rendszeresen tárgyalja.
~~Megjegyzem, a mi nem tartozik a dologra, magát a kérdést pedig általán csak nagyon felületesen tárgyalja.~~

A III. számú munkát tehát nem tartom megdíjazhatónak.

Tüzetesebben foglalkozik a kérdéssel a IV. számú pályamű, melynek címe: „A fatenyésztés haszna." De az mind tartalomra, mind nyelvezetre nézve még zavarosabb mint az előbb említett pályamű. Szerzője, úgy látszik, ~~nem~~ a természettudományokban nem elégge járatos. Tudományos érvelései legintább a „Mezei gazdaság könyvéből s Wagner László „a Természettan elvei" című munkájából meríti; az erdőknek vegytani, physicai, physiologiai és ~~ge~~ mechanicai hatásait csak a Kelet népe 1875 évfolyama 39. és 40. számaiban megjelent értekezés szerint adja elő. Helyenként még az „Emlékirat az országos csapásként megmegújuló elárvosodás okai és elhárítása módja felett" című munkát s Berde légtünménytanát idézgeti. Előadásának jellemzésére szolgáljon a kézirat 11- lapján olvasható következő néhány pont: „Az elmondottakat tehát röviden egybefoglalva: a magasb növényzet, úgy a terjelmesb vizeknek roppant hordere,

hogy a meglevő erdőségek a további szétszórt pusztitástól megvédessenek. E végett ott, hol szükséges, köz erdőfelügyelőket állitson fel. Gondoskodjék a kormány továbbá arról is, hogy a szakképzettség terjesztése végett az erdészeti tudományok az egyetemeken s a gazdasági intézetekben is tanitassanak; állitson fel alkalmas helyeken észtelő telepeket, stb.

Azután szerző részletesen és alaposan tárgyalja az erdőjavitást, a begyomlások, kiárkosodások megszüntésére szükséges ültetvényezéseket, az uj erdősitéseket, melyek a homokos területeken, a magasterokon és meredek helyeken létesitendők, stb. Mindenütt kimutatja, melyek a legczélszerübb módok és eljárások, s mit kellene az egyeseknek, a községeknek, gyakorlati erdőtársaságoknak s a kormánynak tennie, hogy az óhajtott czél eléresék.

A zárszóban ekképp nyilatkozik: „Jegyeztem mindent, a mit a kérdés fejtésére szükségesnek itéltem, elmondani. Csak röviden, – lehetőleg kerülve a sok szószaporitást.... Munkám czélja kevésbé elméleti, mint gyakorlati. A gyakorlat terén oly közönséggel van ügyem, melynek ~~gyakor~~ részletes elméleti fejtegetés tanulmányozására ideje, de szüksége sincs, mely előtt a rövidség határozott előny, mert ajánlat a figyelembe vételre s öngondolkozási átstanulmányozásra, mely a benne támasztott eszmét, gyakorlati szakértelemmel maga fejti ki a részletekben s alkalmazza a fenforgó körülményekre."

Tehát az I. számú pályamüvet, melynek jeligéje: „Franczia ország a fahiány miatt elvész" (Colbert) mint oly munkát, mely a kitüzött pályakérdést elméletileg és gyakorlatilag helyesen és alaposan fejti meg, ~~a gyakorlati~~ a Vitéz-Korizmics-dijra érdemesnek s megjutalmazandónak jelentjük ki.

Budapest 1876 marc. 5.

Hunfalvy János.

13661/1876

Nagygyűlési: 1876 jan. 7.

Vetés – Kiszmics féle
pályamunkák

jét kiemelendőt, állíthatjuk, hogy a legalacsonyabb mérőcsatornál is gőzölgő víz, úgy a magasb növényzet szüntelen párolgása folytán alakúlú légköri csapadék az, mi földünkön: „égalji, termelési, egészségügyi" szempontból a helyzet felett uralván, a természet kicsapongásai ellen a legbiztosb védvet alkotja, a miért is úgy a kiválón magasb növényzet, valamint a terjelmesb vizeknek, természetesen a helyes arány szemelőt tartásával előidézése, szaporitásán s helyes felosztásán okvetlen törekednünk kell... Az élőfák (úgy a terjelmesb vizek) párolgásai következtében a légkörben „a légköri csapadék" alakúlván, mi is majdan sűrűlvén (összesűrűdvén) áldásos esőjeveket bocsájthat földünkre, a földnek a terméneitől ama tulajdonsága van, hogy szüntelen küld az ég felé bizonyos fokú meleget tartalmazó sugarakat, mik is – tiszta felhőtlen ég lévén – egyenesen fel a magasba hatolnak, honnan nem szerhetvén a föld – fellegháznak miatt, mik ama sugarakat visszaverhetnék – melegkárpótlást, az a következés támad, hogy a föld felett elterülő légkör meghűlvén, a díszlő növények, különösen tavaszszal majd dér, majd esetleg fagy által törekre sujtatnak", stb. stb.

A pályakérdés második részére nézve szerző megcáfolni azt, mi a m. k. helytartótanács által a községi faiskolák ügyében kiadott intézvényeire nézve történt, továbbá elmondja, hogy a népoktatókképezdékben a pszeszészetre vonatkozó oktatás nagyon hiányos, s végre azt javasolja, hogy a pszeszészés ügyének előmozditására minden községben faiskola létesitessék, melyből a földbirtokosok ingyen kapjanak palcsemetéket; a községi faiskolák s a pszeszétés felügyelete megyei közöltetvényi felügyelőkre bizatsék, kik mellé kertész rendeltessék. Az ekkép szükségessé vált költségek fedezésére minden földbirtokosra külön adó vetessék ki, egy-egy holdtól 5 kr. Azután a következő számvetést teszi: legyen valamely megyében 100,000 hold földbirtok, akkor az adó 50,000 ftra fog rúgni, ha már most a megyében 300 község van, negyvenenyi faiskola létesitetik, ezek költsége évenkint 7,500 ft, a megyei felügyelő és kertész fizetése 2500 ft, a faiskolákat

(L ajánlható a jutalomra.

különös gondot ápoló népteresítőknek évtöredjak fejében fizettessék 5000 ft, ezen költség összesen 30,000 ftot tesz. Tehát még 15,000 ft maradna, ezt pedig csatornák építésére lehetne fordítani. Sőtmegy, úgy vélelmi szerző, csakhamar a szükséges faültetések és csatornázások is létesülnének országszerte.

A IV. számú pályamunkát mind elméleti mind gyakorlati része elég gyönge, s azért az sem L

Sokkal bővebb és alaposabb munka a II. számú pályamű, melynek czíme: „Következések a föld aránytalan befásításának hiányaiból." Ez a kérdést nagy tudományos apparatussal tárgyalja, csakhogy igen sokat foglal magában, a mi nem ide való, s az előadás többnyire nagyon zilált, mint szerző maga is bevallja. Ugyanis a 209. lapon igy nyilatkozik: „De nekem már hajlott korom, megtört kedélyem, s folytonos betegeskedésem miatt arra ~~[illegible]~~ (t. i. az Eucalyptus globulus ausztráliai fa ültetésére) többé kedvem nincs, melyet annál kedvetlenebbül vallok be, mert jelen soraim zilálttsága is, egyéb hiányai mellett annak tulajdonítandó."

Az egész munka ~~[illegible]~~ három részre szakad. Az első részben szerző előadja a föld növényzetének fejlődését, az éghajlat feltételeit a levegő alkotórészeit, továbbá az élőfáknak a levegőre való befolyását, az élenyképzést, a lég nérsékletét, nedvességét és sűrűségét; azután értekezik a közép hőmérsékről, a talajról és talajvízről, a légáramlatokról, szelekről, csapadékokról; végre az első rész ötödik fejezetében előadja Schmidt elméletét, mely szerint a nappálya nagy tengelyének forgása szerint ~~[illegible]~~ 10,500 évi időszakokban váltakozva nagy a déli, nagy az éjszaki félgömb árasztatik el a tengerek által, s e szerint a két félgömb éghajlati viszonyai is váltakoznak; azután általános statisztikai vázlatot közöl Svejczországról, a brit birodalomról, Franczia- és Olaszországokról, a Pyrenéi félszigetről, európai Törökországról, az osztrák birodalomról, Németországról

és Bronorszagról.

A második részben szerző Magyarország égalji viszonyait jellemzi, s úgy találja, hogy azok ujabb időben egészen megváltoztak, azután röviden megemliti az ország orographiai és hydrographiai viszonyait; a következő fejezetben Magyarország erdészeti viszonyait tárgyalja s azután a legköbi csapadékokról és folyamszabályozásokról értekezik. Végre a harmadik fejezetben Magyarország termelési és egészségügyi viszonyait adja elő összehasonlitva más országok ebbeli viszonyaival.

A harmadik részben szerző előadja, mit kellene tenni, hogy az ország arányosan befásittatnék s melyek volnának az arányos befásitás, nak következményei a légjavitásra, a mezőgazdasági termelésre és egészségügyre. Ezen részben sok helyes, gyakorlati ~~[illegible]~~ figyel, meztetést találunk, s általában azt az egész munka legérdekes, debb szakaszának mondhatjuk.

Noha el kell ismernünk, hogy szerző komolyan látott a pályakér, dés helyes megoldásához, hogy ~~sok~~ bő olvasottságot és sok érett tapasztalatot tanúsít, a tárgy javát szívén viseli, s a bajokon legjobb belátással segiteni akarna: mind a mellett a ~~pályamű~~ művét tartalmi és alaki hiányai miatt a jutalomra nem ajánlhatjuk.
~~Midőn a pályamű[illegible] a jutalomra nem ajánlhatjuk.~~

Az eddig emlitett három pályamű közül egyik sem mondható ~~teljesen~~ sikerültnek, de mindegyikének van egy dicséretes tulajdonsága, t. i. az, hogy a kézirat tiszta és könnyen olvasható. Ezt nem mondhatjuk az I. számú pályaműről, melynek czime: „Az erdő a természet és nemzetgazdasági háztartásban." Ennek kézirata homályos tintával és nagyon sűrűn van irva, úgy hogy bizony elég bajosan olvasható. De épen ezen pályamű az, mely nemcak viszonylag a legjobb, hanem általán véve is dicséretes, sőt jeles munka.

Már a ~~[illegible]~~ beosztása is tanúsítja, hogy szerző a pályakérdést helyesen fogta fel. Négy szakaszra van osztva. Az első szakaszban szerző előadja az élőfa és erdő szerepét a természet háztartásában; röviden megérintvén a vélemények szétágazását, kimutatja a légköri csapadék törvényét s az erdőségek szerepét a levegő nérsékletére a (leg és föld nedvességi viszony, ~~körül~~ a helyi csapadék s különösen az esőmennyiség staporitása, ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~erdőségek beptpásá~~ a föld termékenyitésére s az ember egészségére ~~[illegible]~~ körül Mindezeket röviden, de szabatosan és világosan adja elő s állításait történeti tényekkel s régibb és ujabb tüzetes megfigyelések eredményeivel támogatja.

A II. szakaszban az erdőpusztitás következményeit adja elő, hivatkozva az idevonatkozó történelmi adatokra. Részletesebben irja le a hazánkban tett erdőpusztitásokat s ezekrek néris sok helyen tapasztalt szomorú következményeit.

A III. szakaszban Magyarországnak a jelenben való erdőszeti viszonyait ismerteti meg röviden, s végre a IV. szakaszban előadja azon intézkedéseket, melyeket az erdők s a gazdasági fatermeléssel szemben hazánkban az országnak, községeknek s egyeseknek tenniök célszerű, sőt szükséges volna.

Az elsőben azon ~~[illegible]~~ a elvet állapitja meg, mely szerint az erdőségeknél az államnak nemcsak több joga, de egyszersmind több kötelessége is van a beavatkozásra, mint egyéb közönséges földmivelési ágaknál. Azután a kormány teendőit sorolja fel, nevezetesen, hogy minél előbb jó erdőtörvényt hozzon; ~~[illegible]~~ továbbá intézkedjék, hogy helyes erdőstatistica készülhessen, melyből nemcsak erdeink állása, hanem a befásitandó terület nagysága és mineműsége is kiderüljön; ~~[illegible]~~ gondoskodjék arról, hogy az ily területeken a befásitás végreiskajtassék, s

MÁSODIK KERÜLETI
ÁLLAMI REÁLTANODA
BUDAPESTEN.

Nagyságos Titkár Úr!

Bernáth József úr által benyújtott „Adatok Magyarország ásványtermékei" czímű dolgozatát átnéztem, és azt találtam, hogy abban 2 dunaalmási, 16 tatai, 6 esztergomi és 3 egri, összesen 27 forrásról történik emlékezés. Bernáth úr pontos eszközökkel ezen forrásból nyerendő hőmérsékletét és fajsúlyát küszöli, az utóbbit azonban csupán areometer segélyével határozta meg, mi ezen adatok helyességében való bizalmat nagyon csökkenti. A forrásokról felhozott egyéb megjegyzései minden tudományos érték nélküliek, úgy, hogy nézetem szerint az egész munka alig alkalmas arra, hogy az academia kiadványai körébe helyet foglaljon.

Nyugt Tolnai Károly

Budapest 1876 márcz 6.

Alázatos szolgája

Dr Lay Károly
kir. igazgató

1367/1876

Bizottsági 101 ülés

1876 april 7.

2 k. pm

189
876.

Tisztelt Bizottság!

A Magyar Tudományos Akadémia elnöksége a nyomdai szerződéseket az Athenaeum és Franklin Társulatokkal (febr. 24. illetőleg 28-án) megkötötte, oly módon, hogy az Akadémia általános kiadványai (Évkönyv, Értekezések, Emlékbeszéd, Almanach, Repertorium stb) és a Tudományos bizottság kiadványai az Athenaeumnál, a többi bizottságok kiadványai, valamint a Nyelvemlektár a Franklin Társulatnál nyomandók. A Társulatok kötelezték a kéziratokhoz fűhogyes bárminő betűket és jegyeket beszerzni és az alatban a munkát minden feladás nélkül végezni.

Miről azért tisztelettel maradtam Budapest 1876. márc. 8.

A tisztelt Bizottságnak

alázatos szolgája
Arany János
főtitkár.

1368
1876

Birtha Á. 101 ülés

az előadó jelmára.

1876 april 7.

ü. k. jel.

Kivonat

A M. T. Akadémia 1876. márc. 6-án tartott évszakszerű ülése jegyzőkönyvéből.

4) Felolvastatik a főtitkár közleménye az 1876. febr. 28-i összes ülés jegyzőkönyvéből, melyben a III. osztály felszólítatik 3 tag választására a földrajzi nevezettani compressus alkalmával Párizsban felmerült hivatalos nyomtatványok kiosztása tárgyában.

Ezen három tagnak megválasztatnak Gönczy, Hunfalvy, és Kremer urak, miről a főtitkár úr értesítendő lesz.

1369
1876

Ő, ő.

II. ü.

1876: 13. sz.

1370/1876

Tisztelt Osztálytitkár Úr!

Folyó hó 9-iken kelt becses levelére szerencsémnek tartom válaszolni, hogy Tóth Lőrinc tagtársunk ily czimü értekezésének: „A pőbelitség, nyilvánosság és közvetlenség a polgári törvénykezésben" kiadása ellen az ügyrend értelmében észrevételem nincsen.

Többre vagyok tisztelettel

Tisztelt Osztálytitkár úrnak

szolgája
Fogarasi János

Budapest 1876. évi
marczius 10-iken

Mélyen Tisztelt Tekintetes Úr!

Betegségem miatt csak most fejezhetem ki hálás köszönetemet azon kegyességéért, hogy Szamier Naplójából küldött közleményt figyelembe venni s az Akademiában felolvasni méltóztatott.

Azon reményben, hogy Tekintetes Úr nem fog szerénytelennek tartani, bátorkodom a Naplótöredékből napjainkban – legalább szerintem érdekesnek vélt „banki- és commerciumra vonatkozó keresztülesi tárgyalásokat mellékelve küldeni.

Végre Széchenyi István két beszédét.

Fogadja mély tiszteletem kifejezését, melylyel örökké

Tekintetes Urnak

Győrött mart. 11.
1876.

alázatos szolgája
Vaszary Kolos
főgymn. igazgató.

1371
1876

ACADÉMIE ROYALE
DES
Sciences
à
AMSTERDAM.

Amsterdam, le 12 Mars 1876.

N° 6.

L'Académie Royale des Sciences à Amsterdam
a reçu avec intérêt l'exemplaire de
l'ouvrage parvenu dans
ces jours,

que vous lui avez envoyé.
L'Académie en ayant ordonné le dépôt dans sa bibliothèque, m'a chargé de vous témoigner sa reconnaissance.

1372
1876

C. J. Matthes.
Secrétaire Général de l'Académie Royale
à Amsterdam.

A M. le Secrétaire
de l'Académie hongroise des Sciences
à Pest.

Nagyságos Szengery Antal Úrnak,
a M. T. Akadémia m. elnökének,

Budapesten.

Nagyságos Úr!

Folyó hó 5-diké'ról kelt, de csak a mai postával vett becses felszólítása folytán kijelentem, hogy én azon 50-be nyomott ívnyi kéziratot, melyet Duncker „Ó kor története" második részéből a M. T. Akadémia megbizásából a III. kiadás alapján már elkészítettem, 300–500 frt külön díjért volnék hajlandó a IV. kiadás alapján a legnagyobb gonddal és lelkiismeretesen átdolgozni, azon feltétel mellett, hogy a már beküldött kéziratot visszaadassék és én felhatalmaztassam, annak hasznavehető részeit gondos összehasonlítás után az uj fordításba is átvenni. Határozott összeget azért nem irhattam, mivel előre lehetetlen tudnom, hogy mennyi munkám lesz az átdolgozással. A tekintetes könyvkiadó bizottságnak az én becsületemre kellene bizniа azt, hogy követelésemet az átdolgozás megtörténte után 500 frt maximalis határáig megszabjam. Bátor vagyok azonban egy olyan módot is ajánlani Nagyságod' belses figyelmébe, mely mellett az Akadémia ezen külön kiadástól megkiméltetnék. Ugyanis ha a tekintetes könyvkiadó bizottság engem Duncker fordításának teljes befejezése után valamely másik, német, angol vagy francia nagyobb mű fordításával a rendes honorarium mellett megbizni hajlandó volna, akkor én kész volnék az átdolgozást minden külön díj nélkül eszközölni.

Hogy Duncker műve minél előbb és minél tökéletesebb alakban napvilágot láthasson, magamnak is legforróbb óhajtásom. Épen azért fent jelzett követelésemet semmiképen sem akarnám „conditio sine qua non" képen odaállítani, hanem előre is elfogadok minden más feltételt, melyet a tekintetes könyvkiadó bizottság kiszabni után jónak látna.

/.

74

Engedje meg, nagyságos Elnök úr, hogy ezen alkalommal egy alázatos kéréssel álljhassak elő. Minthogy Nagyságod eddig még soha sem tett kifogást, ha előleget kérni bátor voltam; minthogy a nyomás megkésése nem az én bűnöm volt, és minthogy engem rendkívüli körülmények az adósságcsinálás veszélyes örvényébe sodortak: én több héttel ezelőtt 300 frtnyi előlegről szóló nyugtaványt voltam bátor főtisztelendő Fraknói Vilmos úrhoz küldeni, kérvén az összeg utalványozását. Feleletül azt nyertem, hogy az utalványozásról szó sem lehet addig, a míg Dunaiker ügye el nem dől. Most midőn e pillanat úgy látszik, bekövetkezett, és midőn lejárt tartozásaim engem a legnagyobb aggodalomba ejtenek, kénytelen vagyok alázattal kérni Nagyságodat, hogy azon nyugtaványt utalványozni és az összeget hozzám küldetni kegyeskedjék. Rendes kiadási viszonyok közt biztos mondhatom, hogy nem lesznek kénytelen ilyenszerű kéréssel még egyszer előállni.

Talán helyén való, ha ugyanezek most azon kérést vagyok bátor a tekintetes könyvkiadó bizottsághoz intézni, hogy nekem Dunaiker magyar kiadásából egy tiszteletpéldányt juttatni szíves legyen.

Magamat és ügyemet Nagyságod becses kegyébe és jóindulatába ajánlva, vagyok nagyságos Elnök úrnak

alázatos szolgája

Jósika János.

Halason, 1876 március 12-dikén

Kolozsvár 12/3 1876.

Tisztelt titkár úr!

Az I. kérdésre feleletül az, hogy én 18-év óta nem hátra, ha nem elé mentem s ennél fogva logikámat sem hagyhatnám abban az állapotban, a melybe 1868ban volt. Nem csak „szándékom" az dolgozni, hanem a munkának 2/3 részén túl is vagyok s egy pár hó alatt be is végzem.

Megjegyzem azonban, hogy az új dolgozás csak az elé adát és irály javitására vonatkozik. Nézeteim, állásaim és módszerem voltaképpen a régiek maradtak.

A mi a II. kérdését illeti én az egész dolgot az akadémiai osztály bélátá-

ra

tására és méltányosságára bízom. Ha fáradságomért akár valamit adni az akadémia, köszönettel veszem, de sem nemzetiségére, sem idejére nézve nem kívánom sürgetni

Azt gondolom, hogy a „Clara pacta, boni amici" maximának deget szívem, s ezennel szívet indulatjába ajánlva, magamat, maradok

A tisztelt titkár úrnak

alázatos szolg.

Brassai

Nyilatkozat.

Ezennel kinyilatkoztatom, hogy a „Todd Parliamenti kormány" czimű munka a M. T. Akadémia Könyvkiadó Bizottsága részére készített magyar fordításának teljes tulajdonjogát a M. T. Akadémiának átengedem.

Budapesten 1876 Máj 14.

Dapsy László

1375
876

76

Kolozsvárt 1876 márcz. 16.

Igen tisztelt barátom!

A múzeumnak második felét September közepéig új anyag és ízlelettel gyűjteére kívánván felhasználni, erre vonatkozó kérvényemet átküldöm azon kéréssel, légy szíves azt helyére juttatni és pártolni. A múzeumi évi felét (julius végéig) Németországban fogom tölteni, melynek megtalálgathatására 400 frt utiköltséget adott a minister úr. Meg akarom inni Rózsi Németországnak híres egyetemeit, kivált azokat, melyeket 1870-ben nem láttam.

E nyár folytában sok dolog lesz az ásványgyűjtemény rendezésével, a museumegylet két szép privát-ásványgyűjteményt vett, melyekben sok igen szép dolog foglaltatik – s ezekkel ki fog-

jul egészíteni a régi rilány gyűjteménye.

Hát munkámmal mi fog történni? visszakerült-e már a bírálóktól? – kérem minél előbb, hogyha valamit változtatni kell rajta, nehogy a sürgősre kinyúljék.

Szívesen üdvözlettel és kiváló tisztelettel maradok

szolgálatkész barátod

Roch Antal

Foldtam e intézet megbízásából is megy

Tekintetes Math. Term. Tudom. Bizottság!

Tisztelettel alólirott a f. évi nagy nünidő egy részét megkezdett földtani kutatásaimnak folytatására óhajtván fölhasználni, e célra bátorkodom 300 forintnyi útiköltségét folyamodni s földtani utazásomnak tervét és célját a következőkben vázolni.

1. A Frusca Gora hegységben (Szerém megye) az általam fölfedezett és leirt eustatit-olivin-kőzet, a gabbro és a dolerites phonolith kőzetek fölléperési viszonyainak és elterjedésének tanulmányozását folytatni óhajtom.

2. Erdélyben a Perrányi hegység északi részének (az Olt áttörése mentében) feletti érdekes kitörési kőzeteit (olivingabbro, labradorkőzet, serpentin, porphyrit, melaphyr, basalt s.a.t.) kivánom a helyszinen tanulmányozni, mint a mely kőzetekre petrographiai vizsgálatát már meg is kezdém.

3. A Büdös hegytömzse földtani szerkezetének vizsgálatát a nagymélt. m. kir. belügyministerium megbizása következtében részben elvégezvén már, az egész hegytömznek pontos felvételére a jelen évben még legalább 10 napot alkalmazni, hogy annak utána földtani térképét és monographiáját elkészithessem.

Ezen tudományos utazásoknak megtehetése és kitüzött céljaim elérése végett ismételve kikérvén

/.

1376/876

a tekintetes magy. tud. Akademia anyagi támogatását,
mély tisztelettel maradtam

a tekintetes mennyis. term. tud. Bizottságnak

Kolozsvárott 1876 márcz. hó 16-án

alázatos szolgája

Dr. Roch Gustav

egyet. tanár, akad. t. tag.

M 16

Bizottsági 101. szám
1876 april 7.
8. pont

A magy. tud. Akademia
term. math. term. tud.
Bizottságának
Budapest.

Dr. Noch Antal egyet. tanár
és az akademia l. tagja
földtani utazásokra 300
forinyi költséget kér.

Tisztelt Nyelvtudományi Osztály!

Régóta dolgozgatok egy magyar szó-származtató lexicon, olly nyelvekben is keresvén fel világosítást, mellyek eddig-elé a magyar nyelvtudomány körén kívül maradtak. Biztos reményem van, hogy a magyar kormány segélyzni fog, ha az Akadémia nyelvtudományi osztályának ajánlatát kinyerhetném. Bátor vagyok tehát gyámoltásáért az öntudatban folyamodni, hogy a tudomány mégazon esetben is haladand, ha értelmes gyűjtésen alapuló s azokból szabályosan származtató fűtári elmezésem, tudományos czélokat által meg döntetnék. Addig is, míg az ángol nyelven fejtegetett munkámat magyarra lefordítván, azt a tisztelt nyelvtudományi osztály bírálata alá bocsáttanám, annak ajánlata által a Magyar tudományos Akadémia csak a tudomány s komoly szándokon iránti szokonszenvét nyilvánítaná, – a mi beléztétének felelősége saját fenélyemre háramlandván.

Legmélyebb tisztelettel maradtam

a tisztelt nyelvtudományi osztály alázatos szolgája

Kelt Buda-Pesten 1876ik év Márt. 18kán Podhorszky Lajos

1377/1876

18/1916. Ell. mart. 18.

A Tisztelt Nyelvtudományi Osztályhoz

Podhorszky Lajos

Kivonat

a M. T. Akadémia 1876. március 18-án tartott I-ső osztály évszakok harmadik ülése jegyzőkönyvéből.

17. Indítványoztatik, hogy a mult ülés jegyzőkönyvének 9-dik pontja, mely szerint Horváth Mihály és Fraknói r. tagok felkérendők az általok kitűzött pályakérdésnek (Révai Miklós és munkái) újabb kitűzésére, minthogy a mult évben egy pályamű sem érkezett, oly módosítandó: Horváth Mihály és Fraknói Vilmos r. tt. felkérendők, engedjék meg az Osztálynak, hogy a kérdésen munka megírásával valakit megbízzon s csak akkor tűzessék ki ujra a kérdés, ha ily alkalmas egyén nem találkoznék.

Az indítvány elfogadtatott.

Gyulai Pál
osztály titkár

32/1876. Ek. maj. 17.

elfogadjuk oly feltétel alatt, hogy a díj a munka elkészülte után adassék ki

Horváth Mihály
Fraknói Vilmos

1378/876

Tekintetes Akadémia

Dr Réthy Mórnak a propeller és peripeller felületek elméletéhez czimű dolgozata igen alapos és mathematikai éllel tárgyalja a lövesteső kérdéseket:

I Melyik azon felület, mely a folyadékban a maga irányában u állandó sebességgel tova haladó tengely körül w állandó fögsebességgel forogva, a folyadékra a haladás irányában adható legnagyobb nyomást gyakorolja?

II Melyik azon felület, mely adott u sebességű folyadékban a folyás irányával öszszefö mozdulatlan tengely körül w fögsebességgel forogva, a folyadékra olyan nyomást gyakorol, melynek nyomatéka a tengelyre vonatkozólag a lehető legnagyobb?

A dolgozat eredeti önálló buvárkodás eredményeit tüntetvén elöltbe, az Akademia kiadványai közt díszes helyet fog elfoglalni, ennél fogva az kiadásra ajánlom.

Budapest 1876 Marc. 19.

Krusper Istán

Sirly czimlőlag mutatta be az Oszt. ülésen 1875 Nov 8.

1379
876

5ik értekezlet
1876 april 3.
5ik pont.

Szász Béla
Jónás
assumaenu
Osiky

76

Milyen Tisztelt Elnök Úr!

Van szerencsém az átküldött „Nyilatkozatot", aláírva, tisztelettel visszaküldeni, – jelentvén egyszersmind, hogy a Mill-fordítás munkát kötelezettek egy rifletlet egy két alatt átnatt indítom s attól kezdve a pontatlanul lépést tartva ritkemről fenakodás nem fog történni.

A még hátralevő rész kb. 40–42 ivet fog kiadni.

Maradvám Kolozsvárt, 1876. márczius 21-dikén

A Milyen Tisztelt Elnök Úr

alázatos szolgája
Szász Béla

1380/1876

244/876.

Tisztelt osztálytitkár úr!

Az akadémiai intézmények jelen körben módon szemlét tartva, ennek eredményét következőkben van szerencsém a közelgő nagy gyűlésre való tekintettel, a t. osztály tudomására juttatni:

1, Nagy- és Marczibányi. Díjtöbbszeri 1871–1876. évekből. 1877-ben adatik ki. Hirdetni.

2, Fáy-alap. int. 3000 ft. a) az 1873–75 évekre első intézmény részint tiszteletdíj részint utólagos jutalomként adatott ki.

b) 1875. dec. 31-re hirdetve volt a III. osztálytól. Ez az 1870–72 ciklusból maradt fen.

c) Uj ciklus lesz 1876–78. A jutalom kiadása 1879.

3, Rót Antal „Aegyptologiája". megtiszáv utján bírált.

4, Dóra int. 50 # a) 1875 január 31-re nem jött pályamunka, és ez nem ürezetes újra ki 1875-ben. most kiírandó.

b) Uj kérdés írhető 1878. dec. 31-re.

5) Szerdahely int. 100 # az 1875. dec. 31-re kiírott tárgyalat sorsa most dől el. Uj kiírható (az 1876–77-i kamatból) 1877. dec. 31-re

6, Szove int. 60. # négy éves. a, Művelődés tört. Kérdés kiván írva 1876. dec. 31-re. – ez csak újra hirdetendő.

b, Erkölcstudományi kérdésre csak 1879. dec. 31-ére következik.

7, Vizer-int. 40 # a) Egy kettős (80 #) volt kitűzve 1875. dec. 31-re. Nem érkezett pályamű. Ez újra kiírható.

b) Uj intézmény (40 #) következik 1877. dec. 31-re.

c) A III. osztály egy kettős intézmény (régi maradvány) most dől el.

8, Czartoryski (1200 ft. Adhoc) – már másodszor nem jött pályamunka. Ismét kiírható.

9, Olsványi 200 ft. Négy éves. 1876. január 31-re nem jött pályamunka. Ez újra kiírható. Uj csak 1880-ra.

10, Szilágyi. utólagos. (Ára 1200 ft). Csak 1884-ben adható ki.

11, Horváth Boldizsár. 100 # adhoc. most kerül a díszítés alá.

12, Bérsán int. (1000 ft.) Schultey 3–3 éves. most a III. osztály tűzött ki. A II-ik osztály 1880. dec. 31-re következik.

11.

Egyszersmind kérem, hogy a mennyiben az osztály részéről közülési előadás még nem volna kijelölve, alkalmas előadás felől gondoskodni szíveskedjék, hogy a közelebb összehivandó programm-bizottság elé legyen mit felterjeszteni.

Tisztelettel

Budapest 1876. márcz. 22.

alázatos szolgája
Arany János
jövőszkr.

1378/1876

Bude 24/III 876.

Tisztelt Barátom!

Igen köszönöm hogy szíves volt a Kaginy alapon szerkezett egyes elvirataket velem közölni, melyeknek beküldését szintén szívesen szívesen szívesen, hogy szegény ős levelében foglaltaken vitatkoznak

Ez. szerencsétlen eszmeletlen amit gyógyítani nem hogy bízik vágyom szegény ős vitézi egy levélre, melyet Te szíveskedj a 10 órakor írtál.

Ha más tűzy a 26 órakor tartandó Igazgató tr. ülésre, szíveskedjen hogy megmentsek.

Őszinte tisztelő híveid

Lónyay Menyhért

Jelentés Fest Vilmos értekezéséről
„a földmivelési mérnök neveltetéséről
és feladatáról."

Ezen dolgozat a rét mivelés és öntözés üdvös volt„
át fejtegeti, és a külföld példája által illust„
válja. Elősorolja azon lépéseket, melyeket a
törvényhozás különösen Németországban ezen
irányban a czél elérésére tett, részint ma„
gasabb állású mérnökök, részint a gyakorlati
kivitelt eszközlő rét mivelők nevelésére,
s ottlowarra lőrket kerai törülmenyczentre.
A dolgozat átaljában érdekes olvasmány, de
inkább egy gazdasági folyóirati czikk tere„
tében, mint, s az akadémiai kiadványokban
megkivánható tudományos s eredeti jelleget
nélkülözi. Ezért véleményem szerint ki nem
adható.

Budapest 1876 Márcz 26.

Kruspér Istvány

1383
1876

Sz. Erkelenles

[illegible]6. márcz. 27-én tartott ülése

[illegible]

98. Henszlmann Imre t. t. mint az archaeologiai bizottság előadója, rövid tartalmi ismertetéssel bemutatja a „Monumenta Archaeologica" II-dik kötetének, közelebb megjelenő II-dik részét.

Átvezendő az Akadémia könyvtárába.

Arany László
főtitkár.

A M. T. Akad. Könyvtára számára.

1876

Kivonat

A M. T. Akadémia 1876. márcz. 27-én tartott ötödik ülés jegyzőkönyvéből.

95. A főtitkár jelenti hogy a Christianiai svéd egyetem immár ismételve küldött egész nagy köszönetből álló s tudományos érdekességekkel teljes egyetemi programmokat, melyekből úgy látszik, hogy az egyetem tanárai egészen akadémiai munkásságos fejtenek ki; kérdi, nem volna-e czélszerű e küldemények felett szavazni?

Véleményre az állandó könyvtári bizottság hivatik fel.

Kiadta

Arany László
főtitkár.

1385/1876

Szilágyi Sándor úrnak.

Mat
Fermesch ~~Beschrig~~
Blandrg
Rakovszky, a sch. Bri

Tekintetes Akademia!

A Feichtinger Sándor: Egyesa megye florája c. czimü munkájáról van szerencsém jelenteni: hogy mivelhogy a munka hazai viszonyokra nézve uj adatot nem foglaltat azt kiadásra nem ajánlhatom. Kiadását ha már ezre legalább azért gondolnék hogy a munka egészen kárba ne menjen – még ezen körülmény ci gátolja hogy Feichtinger munkájában az ujabb s helyesebb s használatosabb nomenclatura használatát mellőzi.

Budapest Januárius 3án 1876

Jurányi

Bírálat

Ugocsa megye floràja (Feuchtinger Sándortól)

A munka áll szerző szerint két részből a. m.

1, Dr Feuchtinger Sándor Ugocsa megyének természetlani vázlatából.

2, Ugocsa megyének növényfelsorolásából.

Az első részben szól a szerző a megye határai hegyei rónái és vizeiről, adja a megye földtani és füvészeti viszonyait, s végre összeállítja a növényrendeket fajgyűjteményi rendjében.

A második részben állnak 165–179 lapon az eddigi fajok nevei és lelhelyei, 3 fajt kivételével minden jegyzés nélkül mely a fajt pontosabb ismeretére tanítana, s az ugocsai virány sajátságait feltüntetné,

Az első rész úgy tűnik fel nekem mintha az a szerző jogán fiának első kísérlete volna a szépirodalom terén, s azt ezen irányban bírálni más hivatásom. Természettudományt nem találtam benne, mely bírálatra ösztönözne

A második rész értéke áll következő ujj floristikai adatokból:

1, Jelentéki szerző Ulex europaeust mint Ugocsai növényt. Ez ezen fajt nem vettem fel magyarhon virányába, részint azért, mert más kitűnő faj van ezen név alatt a Korunseger) német Rekettyét vagy Genista germanicát részint azért, mert ezen faj még a legvégsőbb terjedési határától (ugyanak Keleti felé) ft. austriában, hol mint kertiső kevény pár évig tengődött, elpusztult

2, Jelentéki Schultes szóke mustárát, melyet kétes fajisága miatt, a honi fajok sorából kihagytam, s melynek nagya szerző által sem derítetett fel. Ez esetben kitaibel gyűjteménye adhatna felvilágosítást

3, Viterjeszti nehány mértfeldel Isnardia. Echinops commutatus Fumaria Vaillantii ex Synapis nigrá-nak

terjeszti

tenyészeti mezőjét, magyarkor virágában az általam kije lelt hatarokon tul.

4, Lehett szerző egy ölnél magasabb bunkós kittyét nagy terülelelem.! — s u leg feltünőb s legvesa meggéne leg jellemzőbb sapantalása.

Ezen csekely tartalomnál fogva, s azon szerétből, hogy pararlás lehet volna a honi növeny fajok két harmada hoz, Magyarországi helynevtárát lenyomatnom, vagy minden honi helynévhez, a magyar noveny két harmadát — mit tenni a Tekintetes Akademiának sem lehet szandéka: ezért a munkát nem tartom érdemesnek a kiadásra.

De diszörelet megérdemel a szerző jó szandéka s szegedjének munkalkodlasa

Pest Egyetem 1875 Martius 30.

Harsányi Gregely
mint bíráló

Tekintetes akademia!

Bátor vagyok a tek. akademia III. osztályába levelező tagul Fodor József, a budapesti kir. egyetemen a közegészségtan nyr. t. tanárát ajánlani.

A tek. akademia Fodor József tur. tudományos és irodalmi tevékenységét múlt évben azáltal méltányolta, hogy „közegészségügy Angolországban" czimü művét, melyet a m. orvosi könyvkiadó társulat 1873-ban adott ki, a nagy jutalomra érdemesítette. Ezenkívül szerencsém van kiemelni azt, hogy Fodor tanár a közegészségtannal tudományosan évek óta foglalkozik, mint erről több rendbeli, részint magyar részint német nyelven megjelent értekezései tanúskodnak, s itt különösen kiemelem azok legjelentékenyebbikét, „Kísérleti tanulmányok a talaj- és talajlégnemek felett" (Orvosi Hetilap. közegészségügy és törvényszéki orvostan. 1875. 1. és 2. k.), mely német nyelven is megjelent és általános figyelem tárgyát képezi. A szerző megmutatja azt, hogy a közegészségtan tudományos műveléséhez kiket egy módszereket ismeri, s ezekkel függő kérdések megoldására önállóan és jól fel tudja használni.

Fodor József tnr.-nak eddigi jeles és szakadatlan munkálkodása biztos reményt nyújt aziránt, hogy megválasztatása esetén a tekintetes akademia bizalmát tevékenysége és hasznos működése által teljes mértékben meg fogja érdemelni.

Budapest 1876. marczius 30-kán.

Balogh Kálmán

levelező tag

Nyilatkozat

Ezennel kinyilatkoztatom hogy „Wesselényi Ferenc öltözködése" czimü eredeti munkámnak tulajdonjoga a M. T. Akadémiának a mai naptól számitandó tizezredik tartamára átengedem oly feltétel alatt, hogy ezen idő alatt minden újabb kiadásnál az elő kiadásért megállapitott ujszerlemdij fele fog részemre kifizettetni.

Budapesten 1876 marczius 30-án

Dr Paulay Gyula

76

Budapest, 1876. March. 31.

„Főtisztelendő Osztályfőnök Úr!"

F. hó 24. kelt becses soraira válaszolva van szerencsém kijelenteni, hogy Wertheimer Edének értekezését „Harapagy-levelés Erzsébet Anglia Királynője és Károly osztrák főherceg között 1559–1561. ig" mint a mely egy eddig csak általános vonásokban ismert eseményt, kiadatlan kútfők alapján részletesen, és élénken tárgyal, és tudományos becsűnél bír, kiadásra ajánlom, csakhogy szűk.

1389/876

szégesnek tartanám, hogy szerző azt még egyszer, némi kivévő magyartalanságoknak mint p. o. „kérkérés" megkérés" helyett, kijavítása végett gondosan átnézze.

Megragadván az alkalmat kiváló tiszteletem kifejezésére maradtam

Főtisztelendő Osztályfőnök Úr Urnak

alázatos szolgája
Dr Paulovics Gy.

Dr. Pauler Gyula urnak okadatolt véleményezésére járulok és annyom pártolásával.
Pilóczy József

Mélyen tisztelt,
Tekintetes Akademiai bizottság!

Kimondhatlan örömöre szolgált, hogy édes hazánk egyik szép bérvres területének átvizsgálására, a melyen tisztelt Magy. tudom. Akademiai bizottság kegyessége által nékem alkalom nyujtatott. Ezen szivesen elvállalt kedves kötelességnek teljes mértékben megfelelni okajtván — miután szabad választás engedtetett Zemplén's Ungh, és Máramaros közt, e két felső Magyarországi vármegyék északi területéből a nagyobbat választám, és annak átkalatására a múlt nyár elején felkerekedtem.

E végből először Zemplén megyét, utánna néhány héttel később Ungh megyét látogattam.

Kiindulási pontul Zemplénben Homonna, Unghban Ungvár és Nagy-Berezna szolgáltak. Minden e városokról éjszaknak fekvő terület a Galliciai határokig sőt azon túl is vizsgálódásaim tárgyául vétetett.

Háron

Három heti tartózkodásom ideje alatt Zemplénben, a Cziróka Udva, Ondava, Topolya, és Laborcza völgyeit, és azokból emelkedő hámos magaslatokat — Máskülönben utam alkalmával Ungban, az Ungh völgyét, Ungvártól eredetig, különösen Stavna, Luh, és Volocsarkával, és a belőle magasló hegyeket és havasokat u. m. a Roch, Beszlid, Kinszky Borborszky, Cpolonek, Bisztra, Heleés, jártam meg. Itt működvén a magasság mérőjét szem segitségére teljesítettem, és az Öfsees flórát (: Chanenog. és Cryptog :) jegyeztem és gyüjtöttem.

E körben az idő elérkezett, és én a hidegebb's esős időjárásom alatt is, a kirándulásoknak véget vetettem. És midőn a kit vagyant terület hegyei és völgyeiből vissatértem meggyőződtem arról, hogy daczára sajonta nagy fordulommal és kitartással fogaton tett kirándulásaimnak, és elért megelhetős siketemnek, még is az öfsees szépeiteck file réfse általam érintetlen maradt, holott ezt is átvizsgálni épp oly szükség, és érdekes lett volna, mint az előbbit.

A nem látott, és átnem vizsgált tájak a Zemplén és Ungh megyék körte egész Galliczia'ig terjedő hegységek hámos ágazatai, a Bavda, Javornyik, Runa stb.

Mélyen tisztelt Akademiai bizottság! Számitásom szerint ajánlatom, saját szépalázatos szivelmem taval Zemplén

vagy Ungh megye éjszaki részeire terjedett, de a mélyen tisztelt bizottság mint a két megyének elvállalását tette kötelességemmé, én mint imént szerencsém volt megjegyzni, teljes „szívvel vállaltam el e nagy területet, de a múlttól körülvetve láttam az ily mérvű vállalat teljesítésének lehetetlenségét.

Midőn tehát ezt bevallani kénytelen vagyok, egyszersmind kérni bátorkodom a fennt tisztelt Akademiai bizottságot, miszerint a jelen évben az elmaradt megye részeknek átutalásával ujolag megbízni kegyeskedjék.

Miszerint a M. t. Akademiai bizottság a multt évekbe irányomban azon feltevésből méltóztatott kiindulni, hogy a nagy területek kutatása csak a vizsgáleti pontosság rovására történhet, azért az aránylag kisebb területeket, mint előnyösebben és célirányosabban vizsgálhatókat fogadta el. Ezen nézet megdönthetlen, melynek igazságáról most ismét meggyőződtem.

Midőn ezek után a tekintetes bizottság korábbi nézetének érvényesítését, egyszersmind vizsgálataim extensitása mellett, azok intensitásának is figyelembe vételét kérni bátorkodom; fentebbi kérelmem ismétlése, és az eddig irányomban tanusitott nagymérvü és megtisztelő bizalomért hálám és legmélyebb tisztelem nyilvánitása mellett, a mélyen tisztelt M. tud. Akademia math és term. tud. bizottságnak, maradtam. Eszter gomban Martius 31en 876.

alázatos hívje

Dr Feichtinger Sándor

főorv. és vegytani igazgató.

1390/1876

Dirottrajó 101.k ülés
1876 april 7.
8.k pont

A m. tud. akadémia math. és természettudományi osztálya
tek. titkárságának

Budapesten.

Igen tisztelt titkár úr!

II.

A kir. József műegyetem mérnöki és épitészi szakosztályának tanártestülete által a magy. tud. akadémia mathematikai és természettudományi osztálya részéről érkezett felszólitás folytán azon munkák megbirálásával bizatván meg, melyek a Fay-alapitványból gazdasági vizműtan szerkesztésére kiirt pályázat következtében érkeztek be, van szerencsém a hozzám áttett 3 dolgozatnak, nevezetesen

1ső számú: „Labor improbus omnia vincit" jeligésnek, a

2ik számu: „Az erős a győzelmes, vagy: győzzön a jobb" jeligésnek, és végre a

3ik számú: „Országodból használatlanul a vizet ki ne bocsáss, mert ez ingyen az isten becses ajándéka" jeligésnek

alapos átttanulmányozása után véleményemet ezek értékét illetőleg a következőkben adni elő:

Az Iső számú pályamű, (jelző: „Labor improbus omnia vincit") szerzője munkájában, mely 10 irott ív (40 lap) szövegből s külön füzetbe kötött 6 nagyobb rajzlapból áll, az 1—8. lapon a lejtméretést; a 8—14.iken a patakok sebessége s keresztszelvényének felmérését

és a malmok s malomcsatornák elhelyezését és méreteit; a 14–26-iken mocsárok kiszáritását csatornázás, iszapolás és nyelő kutak épitése, vagy szivattyúzás által; a 27–35-ik oldalon az öntözést; 36–40 oldalon az alagcsövezést tárgyalja. – A mű, a mint ezen, a terjedelmet illető megjegyzések után másképp nem is várható, – egészben véve vázlatos röviddségű; a gazdasági vizépitészet műveletei behato részletes tárgyalás alá nem vétetnek, hanem inkább encyclopädicus modorban külsőleg iratnak le.

A II^ik^ számú pályaműben (jelszó: „Az erős a győzelmes, vagy: Győzzön a jobb") az I° negyedrét füzetben

az 1^so^ – 24^ik^ oldalon a bevezetés előre bocsátása után folyó és más vizek képződésének elmélete;-

a 24^ik^ – 65^iken^ a folyók tulajdonságai; felmérése s azok vizeinek észlelése és a folyó viz behatása a mederre tárgyaltatik

a 65^ik^ – 80^ik^ oldalon az alföldi vizeknek s különösen a Tiszának szabályozása birláltatik,

a 80^ik^ – 142^ik^ oldalon a pályázó előtte ismeretlen szerző tervezetét az alföldi vizek szabályozását illetőleg irja le, és pedig a 80–99-ik oldalon a csatornahálózatot, különösen a tervezett árapasztó főcsatornát; a 99 – 113 iken a belvizek lecsapolását, mocsárok kiszáritását és az alagcsövezést, a 113–136 iken az öntözést és a gátak szerkezetét, a 113 – 142 iken a folyók medreinek kikotrását;

145 – 182 ik oldalon a sarkantyúk és párhuzam művek szetkezete iratik le;

a II^ik^ füzetben

az 1 – 74 ik oldalon a rőzse épitmények

a 74–82 iken a robbantó munkálatok;

82–96 iken a kőbegység földásása – illetőleg robbantásának és szállításának árai tárgyaltatnak;

97–112 ik oldalon betonutakról és vasutakról van szó;

113–153 iken szerző a méreteknek és áraknak méter-mértékre való átszámitásával foglalkozik

a III^ik füzetben végre pályázó a Drenkova – vaskapu dunaréz szabályozását illetőleg mint mondja szóról szóra közöl 2 értekezést, melyek a „Magy. Orvosok és Természet-vizsgálók egyletének" 1872 évi nagygyülésén olvastattak fel, t. i. Nagy Soma folyamnérnöknek és Tóth Ágoston honvédezredesnek értekezését (1–51^ik illetőleg 51–97. ik old)

A szöveghez másoló papirra szerkesztett 11 rajzlap van csatolva. A pályázó munkáját zárszavában befejezetlennek mondja, s a pályázatnak reá nézve kedvező sikere esetében, abban a járműveket, – a malmokat, – s az út- és hidépitészetet is tárgyalandónak és az egész művet több rajzzal és kimutatással felszerelendőnek vélné.

A mint ezekből kitetszik, szerző a pályakérdést nem helyesen fogta fel, s midőn művének keretét megállapitá-szene előtt nem a kitűzött kérdésben körülvonalozott irányú gazdasági vizműtan, sőt egyátalában nem gazdasági vizműtan lebegett.

Azonban attól eltekintve is ezen pályamű, mely egyébként dicséretes szorgalomról tanuskodik; több lényeges tekintetben hiányos. A mint pályázó az előszóban előre bocsátja, az általános jellegű fejezetekben Chiolich-Löwensbergnek ismert vizépitéstani kézikönyvét követte; – ez

szövegfüzetében

az 1ső—59ik lapon Magyarország földtani viszonyait (1–17 old), folyóvizeit (17–45. old.), tavait és mocsárait (45–58 old.)

az 59–71 ik oldalon felső Olaszország hajózó és öntöző csatornáit ismerteti

a 72–85 ik oldalon a lombardiai földöntözést irjale

a 88–109 oldalon a különböző országok csatornáival, nevezetesen a Szuezi, és a New-York állami csatornákkal foglalkozik; végre

a 109–124ik és 130–132 ik oldalon különböző szakadozott jegyzetek

a 125–129 ik oldalon pedig Magyarország csatornázott folyóit illető jegyzetek foglaltatnak.

A szöveghez csatolt 9 rajzlap a magyar mérnök és épitész egylet körlönyéből van véve, s közülök 8 a New-York állami csatornákra, egy a Tay hid vasczölöpös hidlábaira vonatkozik.

A pályázó kijelenti, hogy munkáját, melyet megerölltetése daczára nem volt képes a kitűzött határnapig elkészíteni, bármi legyen a pályázat sorsa, be fogja fejezni.

A munkának Magyarország földtani viszonyait, folyóvizeit, tavait és mocsárait illető része – tehát az egész mű 2/5.e (1–45; 125–129 old.) Hunfalvy kitűnő földrajzából van véve, és pedig nem önálló, a czélnak megfelelő modorban, hanem többnyire kihagyások mellett szórólszóra; a felső olasz öntöző csatornák ismertetésében (59–71) röviden közöltetik azon adatok egy része, melyek ezen tárgyggyal foglalkozó legtöbb munkában találhatók;–

a felső olaszországi öntözés leírása (72–85), minden részletezést kizáró rövidségű; végre azok a mik különböző országok csatornáiról mondatnak (88–108), és a vegyes tartalmú jegyzetek (109–124), szinte kevés beléptékkel bírnak. A 3ik szám alatti pályamunkában tehát a gazdasági vízműtannak legfontosabb részei is csak kevés, többnyire nem találó megjegyzés körlése által tárgyaltatnak s a mű egyébként is több tekintetben kifogás alá esik.

Mindazok következtében, miket a 3 pályaművet illetőleg a megelőzőkben előrebocsátani volt szerencsém, nevezetesen, mintán

az I-ső számú pályaműben (jelszó: „Labor improbus omnia vincit") a gazdasági vízműtan vázlatos rövidséggel, csak a legelemibb leíró tárgyalásban részesül; mintán továbbá

a IIik számú pályaműben (jelszó: „Az erős győzedelmes" stb.) a vízépítészet általános részeiben önállóság nélkül, más szakmunka után, az alsó Duna szabályozása pedig csak oly módon tárgyaltatik, hogy mások által, a magyar orvosok és természetvizsgálók közgyűlésén tartott értekezések közöltetnek; az alföldi vizek szabályozását illetőleg mondottak nem helyes felfogáson alapulnak; egyébként pedig ezen pályamunka egyátalában nem gazdasági vízműtani, hanem a pályakérdésben kitűzöttől egészen eltérő irányú; mintán végre

a III-ik szám alatti pályaműnek (jelszó: „Országodból használatlanul a vizet ki ne bocsásd" stb.) 2/5 része

nem saját tevékenységnek eredménye, hanem ismert kitűnő földrajzi mű után, és pedig nem czélszerű modorban, legnagyobb részt kihagyások mellett szóról szóra van közölve, – a többi részek részint rövidség részint más okok miatt kevés értékkel bírnak vagy értéktelenek, s egyébként a pályázatban kitűzött kérdések tárgyalása ezen pályaműben csak alig hogy megkezdettnek mondható

mély sajnálattal oda kell nyilatkoznom, hogy a gazdasági vizmintára kiírt pályázat egészen sikertelen.

Budapest, 1876 évi April hó 1-én

Rheondlitnaly

A mérnöki tudomány tanára

Láttam

Ptonecklóra
cenzor.

1391
1876

Nagytekintetű nagy. tud. Akademia!

Az alulirott támaszkodva a Nagytekintetű m. tud. Akademia részéről a múlt évben iránti kamatoltott Rugelszépre, mellyel nincsenek kitalálok vége az évben szegényben részesitett; azokat folytatása végett az idén is bátorkodik a Nagytekintetű m. tud. Akademia pártfogására kérni. A tavaly megkezdett munka folytatása végett az idén a Szuanszu szigetünk floristikus viszonyai számelőrom tanulmányozni és e tekintetben megfelelnék egy a fiumei m. tir. tengeri hatóság részéről kifejtett kivánságnak is. E célból e helyett az i folytán két izben, u. m. kisvirkor is juliusban meglátogatnám és ha a körülmények megengedik, Horvátország egyéb pontjait, különösen azokat, melyek meteorologiai állomásunk köré tartoznak, vizsgálni floristikus tanulmányozás alá.

Az alulirott kérelme ezek folytán oda terjed, méltoztassék a Nagytekintetű Akademia becses közbenjárásával az illető ministeri igazgatóságoknál a szükséges utja.

/.

Nagy Szabó József úrnak Budapesten.

Van szerencsém szerzel Perváth József urt ily czímű érdekeríté: „Adatok Magyarország ásványvizeinek” ide vonatkozó, következő véleménnyel kiszeleltet vissza küldeni:

Perváth József ur „adatok Magyarország ásványvizeinek” czímű érdekeríte, habár nem uj, és nem kimerítő adatokat közöl Magyarország ásványvizeiről, de a már ismert adatokat kiegészíti, és némileg rectificálja, továbbá a szétszórt adatokat egybegyűjtve adja: minél fogva alólirt azon véleményben van, hogy fent szerzett adatok némely stylaris javitások mellett a „Természettudományi Közlemények”ben fölvehetők.

Budapest April 1sején 1876.

Dr. Hendrich Károly

1393
1876

Ariottrájó 101 ülés

1876 april 7.

2½ pont

Bírálati jelentés
„Kísérlet a bölcsészet ismeretelméleti jellegéről"
czímű értekezésről.

Kísérlet, mely egyáltalán nem sikerült! E néhány sokba foglalhatom össze a szóban czímzett értekezés rövid, de hatásosnak bizonyult bírálatát. Alapszabályszerű ismeretelméletet egyáltalán nem érdemel, mert az egész mű nem egyéb, mint bármely rövid, iskolai kapcsolatra szánt (csakhogy szemináriumokon már évtizedek előtt megjelent) kézikönyvben feltalálható legegyszerűbb ismeretek halmaza.
Egymás mellé helyezt szerző vagy 22 §-t, azonban minden összefüggés nélkül, úgy hogy egyet §-ok helyét bátran fel is cserélhetni — a mű mit sem fog czélt vesztenie az értékéből, vagy értelmességéből!
Philosophiai álláspontról, az újabb elméletek ismeretéről, a nevezetesebb ismeretelméleti problémák megfejtésére czélzó kísérletekről, írva sincs szó az egész értekezésben, melyet épen ez okánál fogva az akadémiában felolvasásra semmiszt nem ajánlhatok, sőt feltétlenül visszautasítandónak tartok.

Tozsdy Gyb apr. 2

S. Paulovics
akad. tag.

1394/1876

MEGHIVÓ

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

Közülési és Deák-ünnepély programm Bizottságának 1876 apr. 3. (hétfőn) déli 3½ órakor az akadémiai könyvtárban tart. ÜLÉSÉRE.

Szól Szily Kálmán és Szakonyi Vilmos urnak.

Fő-tárgyak:

Budapest, 1876. Az Athenaeum nyomdájából.

Beothy Leo. Sj Keleti Károly
~~Czemegi Károly~~
Beothy Zsigmond
Czemegi Károly
Deak Farkas
5 Gyarfás István
Haan Lajos
Lukacs Kristóf
Mysłowsky Viktor
10. Orbán Balázs
10 Rubaj ferenc
Vaszary Károly
Vésey Tamás
Zlinszky Imre
14 Zsilinszky Mihály

—

Esquisse de Pařeu
Kunisch Erno".

Tisztelt osztálytitkár úr!

midőn a márcz. 31-i határidőre beérkezett tagajánlásokat (összesen tizennégy levél) áttenni szerencsém van az osztályhoz

Tisztelettel vagyok

Budapest 1896. ápr. 1.

alázatos szolgája
Arany János
jegyzőkönyv.

1396/876

Tőrök Ignácz Erdélyi Múzeum osztálytitkár úrnak.

Tisztelt Osztálytitkár úr!

midőn a márcz. 31-i határidőre beérkezett tag. ajánlásokat (összesen tizenöt levél) áttenni szerencsém van az osztályhoz

Tisztelettel vagyok

Budapest 1876. april 3.

alázatos szolgája
Arányi Károly
jegyzőkönyv.

Vissbeli

Rendes Asbóth (Horváth) Dalnoki (Markhofstadt)
Gendrassik (Arányi) Schenzl (Kuntz)

Levelező Schuller (Szternek) Punkah (Schenzl) Lenzsel (Than)
Dücklh (Veto) König (Hungerth) Nenessey Kálmán (Kurzinn)
Fodor (Dalnoki) Bókay (Hirschler) Trenkwalder (Arányi)

Vidéki Broca anatom Párizsban. (Lenhossek)
De Candolle (Hagenbach)

1397/876

Nagyságos Szabó József osztálytitkár úrnak

Nagyságos titkár úr.

Réthy Mór úr Következő czimű értekezésének „A három mérelű homogén térben síktani (ú. n. nem euklidikus) trigonometriája" a kinyomatását van szerencsém ajánlani, mint oly értekezést, mely a Riemann féle Következő czimű értekezés „Über die Hypothesen, welche der Geometrie zu Grunde liegen" óta megjelent, többnyire német és olasz nyelven publikált értekezések sorában némi hézagot pótol.

Kelt Budapesten 1876-ki április 3 kán

Hunyady Jenő

1398/1876

652 sz.

A magyar tudományos akademia math. és természettudományi osztálya Nagytekintetü titkári hivatalának

Budapesten.

A nagytekintetü titkári hivatal f. évi január 16-ról kelt becses átiratának megfelelöleg – az átküldött dolgozatok tisztelettel jes ide csatolása mellett – van szerencsém a Fáy-alapitványi **„mezögazdasági vizmütani"** pálya kérdések tárgyában Khernd Árval kir. József müegyetemi viz és hid. épitészettani rendes tanár mint biráló szakvéleményét tisztelettel átküldeni. –

Budapest, 1876dik évi april hó 3kán

Ybl Miklós
rector

melléklelek: visszazárt munkák.
1 dbt bírálat.

Nagygyűlési 7½ értekezés
1876 junius 6.

Jány – alapítvány
„merőgazdasági vizsgálatai"
a polytechnikum részére

I

Birálata

a magy: tud: akademia által kiírt pályázatra beérkezett s a Tóth féle alapitványból kitüzött 3000 frt jutalom dijért versenyző gazdasági vizműtani munkáknak.

I.

Az alólirottaknak birálat végett átadott három rendkeli pályamünek tartalom jegyzéke már arra mutat, hogy csak az I számú monog határozottan a kitüzött feladat körében, a két utóbbi pedig nem fogta fel helyesen a programm értelmét és czélját, - mert sok igen mellékes - sőt a keretbe nem is illő tárgyakra terjeszkedik ki, a sajátképeni kérdéseket pedig alig érinti.

Az I számu pályamü „Labor improbus omnia vincit" jeligével, két félrétü kötetből áll: az egyikben van a szöveg 40 lapon, a másikban 6 táblázaton rajzok vannak.

Tartalma - nagyon rövid bevezetés után - következő:

1.) Az eséselésről (: Nivellirung:); 1-8 lapon,
2.) A rétmüvelésről egy két szó; 8-9 lapon,
3.) A folyók s patakok szabályozásáról; 9-15 lapon,
4.) A mocsárok kiszárításáról, - a.) csatornázás, - b.) iszapolás, c.) furás vagy szivattyuzás által; a 15-26 lapokon. -
5.) A rétöntözésről; a.) az elárasztás, - b.) a csörgedeztetés, - c.) a Peterson féle rendszer szerént; a 26-35 lapokon.
6.) Az alagcsövezésről (Drainirung); a 36-40 lapon.

A mit ezen szük határok közt tárgyal a mü, az nagyon mind beletartozik a programm keretébe: de azt távolról sem mondhatjuk, hogy egyfelől csak a rétöntözésre fektet sulyt, s egyéb müvelésről, mint a folyó vizek szabályozásáról, és a mocsárok kiszántásáról csak annyiban szól, a mennyiben ezek amannak mulhatatlanul szükséges előfeltételei; másfelől a szük tartalomnak is aránytalan nagy részét nem a lényeges alapelveknek kifejtése s hozzá tartozó ismeretek közlése foglalja el, hanem azok elmellőzésével - némely kérdésleges és empiricus gyakorlati eljárásoknak kicsinyes részletezése.

Ilyen például az eséselésről, a müszer megigazitásáról, a jegyzőkönyv szerkesztéséről - s a magasságok számitásáról, - továbbá a csatornák kiásatásáról, - s a berendezett részekre

való víz eresztésről szóló hosszas és aprólékos előadás.

Ezen kívül pedig az aránylag kevés elvi ismeret közlésben is sok helyeken sőt félszeg nézet és ismertetés foglaltatik. Helyeken például a lejtmérő műszer megigazításának módszerét; továbbá a vízmennyiségek meghatározásáról, – a folyási sebesség és a meder keresztszelvények méréséről, a csatornák vízemésztési képessége és megfelelő méretei kiszámításáról adott utasítás. Teljesen hiányos végre a réteröntözésről írott szakasz is; mert a legszükségesebb tudni valóról, mint például az öntözés körüli eljárásról, a különböző gazdasági növények tenyésztésének legjobban megfelelő öntözési időről, a területhez arányos vízmennyiség szükségletéről, és arról, hogy, ez miként és mely részletes műtárgyak – gátak, zsilipek, vízosztók – s. a. t. alkalmazásával vezettetik helyre, semmit sem szól.

„Az erős a győzelmes, vagy győzzön a jobb" jelszavel benyujtott II ik számu pályairat szövege három darab negyedrétü füzetben van, a rajzok, szalmapapir ivekre vett egyszerü másolatok Chiolich Anleitung zum Wasserbau s. a. t. czimü munkájából, csak bele vannak téve a füzetbe.

Tartalma a következő:

Az előszó, melyből szerző tudományos képzettségének és a kiszött feladat megoldási módjáról való felfogásának jellemzésére álljon itt egy kis idézet „a magyar gazdasági vízmütan megirásánál nagy nehézség, hogy magyar nyelven nincs még hasonló mü, mely világitó szövétnekül szolgálna, s. a. t. egy Hagennek (: főépitészeti tanácsos Berlinben:) vízépitészeti tana elsőrangú mü minden nemzet irodalmában, tehát forrásnak jó volna, lehetne belőle menteni, de megközelithetetlen a mü, nagyon terjedelmes és drága, igy a tudományszomj ki nem elégitteik, azért más forráshoz kellett fordulnom, s az „Anleitung zum Wasserbau s. a. t. von Chiolich, Löwenberg s. a. t."

Azután van az első füzetben:

Vízépitészet. Bevezetés a	6 – 24 lapon
A folyók tulajdonságai	24 – 63 „
Folyamszabályozási, jelesül a tiszai véd és partépitmények	65 – 145 „
Beépitmények (Einbaue)	145 – 182 „

/.

A „második kötetben":

Kőze, vagy gyalhéve munkálat, terhelvény anyag, kivitel, rőzsemű biztosítás az 1–74 lapon,

A dynamit robbantásról 75–82 lapon

Egy köbmr kőanyag kimunkálásának árszámítása. Föld

elszállítás 83–96 lapon,

A szárazi utakról (Betonból) s a vas

utakról 97–112 lapon,

A méternmértékekről 113–130 „

Munkák számítása mérsben:

vegyes jelszókkal; kőműves, ács asztalos stb. . . . 131–153 „

A „harmadik kötetben":

Az alsónai szorosról és a magyar korona területébe eső hét (7) lépcsőről az 1–20 lapon

A Románia határába eső Vaskapu szabályozásáz illetőleg . . . . . 21–96 „

Végszó . . . . . 97–104 „

Ez az áttekintés is mutatja, hogy e műben legkevesebb az a mi szorosan egy gazdasági vízműtan tárgyát képezné. Az általános vízépítészeti ismeretek zavaros és szerteszét kalandozó leírása mellett, kiválólag csak folyam szabályozási munkálatokról s különösen kő és rőzse anyagú partvédő és medrizgazító építményekről beszél. És a mit ezekről helyesnek látszót mond, az mind az előszóban idézett Chiolich vízépítészetéből való, de sokszor összefüggés és értelem nélküli és egyáltalában rossz fordítás. Ebbe azután közbe kevert – itt amott – különböző tárgyakat: mint a 65 lapnál az alföldi s tiszai folyamszabályozási munkálatok állapotáról, továbbá a 81 laptól fogva az egész Alföldre szóló egységes tervszerűen szabályozásról irt esetleg elmefuttatásokat az ismeretes Hobohm féle tervezet után, mely szerint ha egy „a Tiszából Péterfalvánál kiinduló s a Szamos, Körösök, Maros, Temes s. a. t. folyók átvágása után Palánkánál a Dunába tolvó csatorna által, másodperczenként a Tiszából és Szamosból 3000 ⊞' a Körösök rendszeréből 40 ⊞', Marosból 1550 ⊞', a Temesből és az alább eső folyókból 610 ⊞', tehát összesen 5200 ⊞' víz elvezettetnék, többé nem kellene a kiáradásoktól tartani, hanem a védgátakat bátran lebontani

Szuzni

hurni s utalló átalakítani. E közben pedig mellékesen megemlékezik a mocsárszárításról azután az öntözésről is, és elősorolja a maga módja szerént rendszer nélkül a kizönségesen ismerve levö dolgokat, – de csak oly formán, mintha e müveletek azon nagyszerü csatornázásnak önkéntes következményei lennének; ~~ix~~ a többe között azt is mondja, hogy a mocsár szárító és lecsapoló csatornák egyszersmind öntözö viz vezetésre s. a. s szolgálhatnak, vagyis hogy szárasság idején ugyanazon fö csatornából kaphatnak vizet, a melybe vezetik nedves időben a mocsárok vizeit.

A „második könyvnek" 74ik lapjától fogva egész végéig, még az általános vizépitészetbe sem illö tárgyak vannak minden összefüggés nélkül egymásra hányva s vetve. Végre a „harmadik könyv" elejétől egész a 91ik lapig, két értekezést tartalmaz, szóról szóra leirva: t: i: „Az aldunai szorosról," – Nagy Soma dunai folyammérnökétől, tovább az alsó dunáról uj Palánkától a Vaskapuig" – Tóth Ágoston-tól: a melyek a magyar orvosok és természetvizsgálókat 1872ik évi a Hercules fürdőben tartott nagy gyülésében olvastattak fel. Ezen értekezésen, és utánuk még 5 lapnyi, müszakilag és politicailag gyarló elmélkedésen kivül az alsó duna szabályozásáról, a végszó van még a IIIik kötetben: a melyet egyébiránt elég csak magát elolvasni, hogy teljesen meggyözödjünk arról, hogy az, a ki azt irta, nem csak a programmnak megfelelö viznüsant, de bármiféle komoly birálatra érdemes munkát sem képes készitení.

A IIIik számu pályairat, Országodból használatlanul a vizet ki ne bocsásd, mert ez ingyen az Isten becses ajándéka" jeligével, egy kis negyedrét kötetben van, melybe – mint világositó rajzolatok – a magyar mérnök egyesület közlönyeiből kiszalitott könyomatú táblák rannak beleteve.

A szöveg tartalma:

I szakaszban (: 1–16 lapig :) Magyarország általános földtani vázlata.
II „ (: 17–44 „ :) Magyarország vizeinek;
III „ (: 45–55 „ :) Magyar ország tavai s mocsárainak, és (56–58 l.) az adriai és a keleti tenger vizlövegéhez tartozó magyarországi vizeknek ismertetése.
IV „ (59–71 l.) Felsö Olaszország csatornáiról, folyóiról, s tavairól, rövid elösoroló leirás;
V „ (: 72–85 l. :) A lombardiai földöntözésről, és (: 85–87 l. :) a piemonti öntözö csatornákról rövid hiányos ismertetés.

VI szakaszban (88-108 l.) a világ összes legnevezetesebb csatornáiról összegyűjtött ismertető közlések.

VII „ (: 109-112 l.) Vízmentesítés példái: Chinában, Hollandban, Holsteinban s. a. t, s ezen kívül a B. Vecsey féle Tisza elvezető csatornáról, s alag csövezés ről egy, két szó.

VIII „ (: 113 l.) egy két szó némely magyarországi mocsár kiszárítás történetéről.

IX „ (: 114 l.) egy néhány vizerővel hajtott gép neve, s a gépek jelen tősége.

X „ (: 116-119 l.) A Gileppe völgyzár Belgiumban és (: 120 l.) alagút a Detwit folyó alatt;

XI „ (: 121-124 l.) folyami hidak, s a hidépítészet haladása;

XII „ (: 125-129 l.) Magyarország csatornázott folyóinak elősorolása s. a. t.

XIII „ (: 130-133 l.) Javaslat Magyarország vizeinek hasznosításáról (: vagy inkább arról, hogy a folyamok és mellék folyók szabályos egyenes csatornaszerü medrek nyerjenek :)

Mind ez a tartalom a VIII, IX és XIII szakaszokban foglaltakat kivéve – a melyek eredeti fogalmazványok lehetnek, s az utóbbi a mellett bizonyosan eredeti gondolat is, részint Hunfalvinak „a magyar birodalom természeti viszonyainak leirása" czimü munkájából, részint, mint a IV, V, VI, X, XI szakasz, a magyar mérnök és épitész egylet Közlönyében megjelent czikkekből van szó szerint összeirva. A mü e mellett még a programm értelmének felfogásáról, vagy abbeli helyes itélő képességről sem tanuskodik, hogy mi tartozik tulajdonképen egy gazdasági vizmütan keretébe. Az összeszedett irat halmazban alig van 15 lapon olyasmi a mi szorosan véve a programm feladatáról szól: a 72-85 lapokon t. i. Benedek Pálnak a mérnök egyesületi Közlöny 1868 évi folyamában megjelent czikkéből ki van irva a földöntözés körüli eljárás Lombardiában, a nélkül azonban, hogy az öntözéshez szükséges különféle csatornák méreteiről, s a müépitményekről, s ezek kezeléséről említés tétetnék. A 114-115 lapokon továbbá elő van sorolva egy néhány vizerő által hajtott – illetőleg ennek hatását felfogó gép neve; a munka többi részeiből pedig abban az esetben, ha elméleti tárgyalás is volna vele kapcsolatban – csupán egyes példákat lehetne az elmélet felvilágositására felhasználni. Végre a XIII szakaszban a 130-133 lapokon levő javaslat ~~vagy~~ a magyarországi folyóknak egyenes csatornákká leendő ásatásáról szintén csak szakavatatlan felületességről tanuskodik.

Az előadottaknál fogva, alólirottak véleménye szerént csupán az I. számu „Labor improbus omnia vincit" jeligés pályamü mozog hatáuszottan az eléirtt programm keretében, s társainál minden esetre többet is ér, de azért jutalomra, vagy csak kinyomatásra is egyáltalában nem érdemes, mivel tudományos belbecse nincs, s helytelen állitásai és utmutatásai csak is a félszeg tudákosság terjesztésére szolgálhatnának.

Kelt Budapesten 1876 jun 4én

(a magyar mérnök és épitész egylet felhivására.

Bodoki Lajos
mérnök

Miskey Imre
mérnök.

Tisztelt Osztály!

Az 1876 márczius 8án tartott osztály-értekezleten méltóztatott alólirottakat megbízni, hogy a legközelebbi osztály-értekezletig tegyünk jelentést az 1870-75-ben magyar nyelven megjelent mechanikai, mathematikai, természettani és csillagászati munkákról, s adjunk felöltök véleményt az Akadémiai nagy jutalom és másod jutalom odaítélése szempontjából.

A lefolyt 6 év alatt e tudomány körben magyarul megjelent munkák tudtunkkal a következők:

1.) Horváth Ignácz, Mechanika I köt. 1874.

2.) Petzval Ottó, A csillagászat elemei, különös tekintettel a mathematikai földrajzra 1875.

3.) Schenzl Guido, A m. kir. meteorologiai és földdelejszegi közpuni intézet Évkönyve: 3 kötet. 1873, 1874, 1875.

4.) Stahlberger Emil. Az árapály a fiumei öbölben. 1874.

Véleményünk szerint az akadémiai nagy-jutalommal az oly munka tüntetendő ki, mely az illető tudományágon a, ránylag legtöbbet lendített, önálló buvárlattal vagy a meglevő anyagnak organizáló feldolgozásával leginkább elősegitette az egésznek tovább fejlesztését, a másod jutalommal pedig az, mely a nagy díjra érdemesitethez a fentebbi tekintetben legközelebb áll. A szokott csapáson járó tan- vagy kézi könyvek, melyek a szerzőnek inkább csak szorgalmáról és asszimiláló képességéről tanuskodnak, nézetünk szerint csak akkor jöhetnek szóba, ha eredeti buvárlatot s önálló tudományos munkásságot előtüntető müvek egyáltalában hiányoznak.

Ha az imént kifejtett vezérelvet a fentebb emlitett müvek tudományos becsének megitélésére alkal-

A m. tudományos Akademia mathematikai és termé-
szettudományi osztályának

mazzuk, csakhamar meggyőződünk, hogy az önálló buvárkodásnak s az összegyűjtött anyag tudományos feldolgozásának magasabb mértékét csak kettő üti meg közülök, ú. m. a Schenzl műve és a Stahlbergeré. Korántsem akarunk ezzel a másik két mű becsé-ből bármit is levonni. Ezek tankönyvek egyetemi hallgatók szá-mára; magukban véve igen becsesek lehetnek, de éppen mivel tankönyvek, méltatásuk e helyen csak akkor válnék szükségessé, ha önálló buvárlatból támadó művek egyáltalában hiányoznának.

Örömmel constatáljuk, hogy mind Schenzl munkája mind a Stahl-bergeré érdemes az akadémiai kitüntetésre.

Schenzl szervezte hazánkban a meteorologiai megfigyelések jelenleg fennálló rendszerét, Magyarország területét arányosan el-osztott figyelő állomásai hálózatával vonta be, vezérlője és lelke az egész országra kiterjedő üdvös intézménynek, s az összegyűlemlő roppant anyagnak tudományos feldolgozásával jelentékenyen hozzájárult hazánk természeti viszonyainak kipuhatolásához. Az előttünk fekvő 3 kötetben gyűjtötte össze és dolgozta fel azon meteorologiai és földdelejességi adatokat, melyek egyebütt megjelent tudományos értekezéseihez az anyagot szolgáltatták.

Stahlberger műve egy oly jelenségnek elméleti és erre alapított elméleti megfejtésével foglalkozik, melyet még ezek nagyjából tudnak megmagyarázni. "Az árapály a fiumei öbölben" igen becses adalék a föld physikájához; elismerte ezt a külföldi s különösen az angol tudományos sajtó is, mely e művet a legnagyobb dicsé-retekkel halmozta el.

De fájdalom, Stahlberger a fiumei tengerészeti Akadémia nagy veszteségére 1875 május 3án elhunyt. A nagybecsű munkát meg-jutalmazása, az Akadémiai ügyrend értelmében, csak akkor jöhetne szóba, ha méltó versenytársa nem találkozna.

Mindezeknél fogva, Schenzl Guido művét a nagyjutalomra a legmelegebben ajánljuk.

Budapest 1876 április 3án

Szily Kálmán
r. t. e.

Kondor Gusztáv
l. tag

Eötvös Loránd
l. tag

1400/1876

A Magyar Tudományos Akadémia
mathematikai és természettudományi bizottságához.

— · —

A fenyvesekben élő és tenyésző állatok s főleg ama fajok, melyek Németor-szágban néha oly roppant károkat tesznek, hazánkban még csak igen kevés ismeretesek. Pedig ezek életjelenségeinek s fajainak helyes ismerete, hazánk faunájának, az állatok földirati elterjedésének s Magyarország okszerü erdő-tenyésztése- és mivelésének szempontjából is, egyaránt fontos. – Óhajtanám azért, a jelen év nyarán, Zólyom és Lipló megyék fenyveseit állattani szempontból kutatás alá venni, ha a tekintetes bizottságtól, az országot érdekelő kutatásokra engedélyezett öszegből, 200 ftnyi anyagi segélyt nyerhetni szerencsém lehetne.

Ha kérésemet a tekintetes bizottság szives figyelmére méltatná, a gyüjtött állatok a nemzeti múzeum tulajdonai leendnek s azokról jelentésemet, lehetőleg mielőbb beterjeszteni, kötelességemnek ismerendem.

Megkülönböztetett tisztelettel maradván
a tekintetes bizottságnak

alázatos szolgája

Budapest, april 5. 1876.

Mocsáry Sándor
múzeumi segéd.

1401/876

Dicsőszentmárton 101k szám
1876 april 7.
8k post.

6ks értekezés
1876 május 8.
5 pons

A tek. m. tudományos akademia III. osztályának
Budapesten.

Véleményadás végett hozzám átküldetett Thanhoffer Lajos tsr-tól

I. Azsir elhöritje,

II. A gigalakoszti dicsejtek szerkezetéhez,

III. Vedontak az itérfalakban, és Krainz Károlytól

Adalék az idegállomány vizsgálatához.

Mindezen értekezések vizsgálatok eredményeit tartalmazzák, s az illető tárgyakhoz tartozó ismeretekkel adatokkal gazdagítják, emellett pedig a szerzők álláspontjuk kifejtésénél az eddigi irodalomra is mindenkor tekintettel vannak. Ezeknél fogva mind

a négy értekezés kinyomatására ajánlom a rajzokkal együtt, melyek azok megvilágítására szolgálnak és szükségesek.

Budapest 1876. april 6. napján.

Balogh Kálmán
tev. tag

Tekintetes bizottság.

Tanulmányain befejezésére „A trachytok új tanát" illetőleg fölette fontos egy oly vulkáni trachyt vidéket át kutatni, melyen a változások történelmi korszakban és igen sokoldalúak. Ilyennek tudomására taval jőtten Görögországban, hol a muzeumot Athenban és egy országos kiállításban, mely éppen akkor Athenben volt, a kisett körleteket megtekintve, láttam hogy ilyen a Milo sziget, egészen összhangzásban Ruffegger rövid leírásával a 30-as évekből, ki azt mondja hogy a trachytok kőtömös kerekstörése pemgetőjéből Milo a legszebb. Azonban míg például Santorin szigetnek egész kis irodalma van, Milo-ról sem leírás sem geologiai térkép.

Én hozam apró körlet darabokat s áttanulmányoz-ván látom, hogy ott sokkal nagyobb a változatosság mint Santorinon, és éppen a trachytok tanára vonatkozó adatok birtokába lehetne ott nagyszerűen jutni, ennél fogva két havi utat ohajtanék oda tenni, és a tisztelt bizottságot arra kérni, hogy ezen költséges utra engem 400 ftal segíteni kegyeskedjék.

Budapest 1876 april 6.

Dr Szabó József

1403/876

Bizottsági 101k ülés
1876 april 7.
8k pont.

Tériteny.

Alólirt a m. t. akademia physikai és vegytani szakán és könyvgyűjteménye lajstromát Dr Szabóról mainapon átvette.

Budapesten 1876 April 6 án

Dr. Hendrichkáró

76

1404
1876

A hirlapokba.

Magyar Tudományos Akadémia.

Az Akadémia ~~ötvenülése~~ czélszerűnek vélte Deák Ferencz gyásznapjára pályát a dicső emlékű hazafi születés-napjával October 17-ről elhunyta évforduló napjára 1877 január 28-ra halasztani, s ez alkalomra következő pályázatot hirdet:

Kivántatik ódai költemény: „Deák Ferencz emlékezete."

Jutalma száz arany.

Határnap 1876 october 17-e, a mikorra a pályaművek (az akadémiai évi pályázati szabályok szerint felkészítve) beküldendők.

A jutalom a versenytársai között legjobb műnek minden esetre kiadatik.

Kelt Buda-Pesten, a M. T. Akadémia 1876 april 10-én tartott ülése üléséből

~~Szabó~~
Arany László
főtitkár.

1405/1876

Akadémiai
Donáh-emlékkörhez

Exped. ápr. 12.

Iphigenie Freifrau von Sina zu Hodos und Kizdia, geborne von Ghika de Desánfálva, gibt in ihrem und im Namen ihrer Töchter: Anastasie Gräfin Wimpffen, Irene Fürstin Maurocordato, Helene Fürstin Ypsilanti und Iphigenie Herzogin de Castries, sowie ihrer Schwiegersöhne: Victor Graf Wimpffen, k. k. Corvetten-Capitän a. D., Georg Fürst Maurocordato, Gregor Fürst Ypsilanti, kön. griech. Gesandter am österr.-ung. Hofe, dann Edmond Herzog de Castries, sowie ihrer Enkel und Enkelinen: Comtesse Hedwig, Grafen Siegfried und Simon Wimpffen und der Prinzessinen Chariclée und Iphigenie Ypsilanti, Nachricht von dem so erschütternden Verluste durch das Hinscheiden ihres innigstgeliebten Gatten, beziehungsweise Vaters, Schwieger- und Großvaters,

Seiner Excellenz des Hochgebornen Herrn

Simon Freiherrn von Sina

zu Hodos und Kizdia,

Seiner k. und k. apost. Majestät wirkl. geheimer Rath, lebenslängl. Mitglied des Herrenhauses des österreich. Reichsrathes, Mitglied der Magnatentafel des ungarischen Reichstages, Großkreuz des kais. österr. Leopold-Ordens, Ritter des kais. österr. Ordens der Eisernen Krone I. Classe, Großkreuz des kön. griech. Erlöser-Ordens, des preuß. rothen Adler-Ordens, des kön. bayrischen Verdienst-Ordens vom heil. Michael, des großherzoglich Oldenburg'schen Haus- und Verdienst-Ordens (mit der Colanne), des kais. mexikanischen Guadeloupe-Ordens, Ritter des kais. russischen St. Annen-Ordens II. Classe in Brillanten, Ritter des französischen Ordens der Ehrenlegion, Besitzer der ottomanischen Orden II. Classe Nischan-Iftihar und Medjidjé, vormaligen kön. griechischen außerordentlichen Gesandten und bevollmächtigten Ministers an den Höfen zu Wien, München und Berlin, Mitglied des dirigirenden Senates der kön. ung. Akademie der Wissenschaften und der k. k. Akademie der bildenden Künste in Wien, Chef des Bankhauses „Simon G. Sina", Directionsrath der allgemeinen ungar. Credit-Bank, Verwaltungsrath der Rossitzer Bergbau-Gesellschaft, Großgrund- und Fabriksbesitzer in Oesterreich, Ungarn, Böhmen, Mähren, Italien, Rumänien und Griechenland, Ehrenbürger mehrerer Städte und Freistädte in Oesterreich-Ungarn und Böhmen etc. etc. etc.,

welcher Samstag den 15. April 1876 um 1/2 5 Uhr Morgens, nach längerem Leiden und Empfang der heil. Sacramente, im 66. Lebensjahre sanft in dem Herrn entschlafen ist.

Die irdische Hülle des theueren Verblichenen wird im Sterbehause: Hoher Markt 8, Dienstag den 18. d. M. um 11 Uhr Vormittags feierlich eingesegnet und sodann zur Beisetzung in die eigene Familiengruft nach Rappoltenkirchen überführt werden.

Wien, den 15. April 1876.

Buchdruckerei von Carl Gerold's Sohn in Wien.

L. Szinnyei Linz 7 april 15.

Jg

gr. Teleki Domokos
máj. 1.

gr. Waldstein Jánosnak
jún. 3. (?)

Igen tisztelt Barátom!

Szerencsés vagyok Önöket
Szentpétervár és Moszkva
felszólítani, hogy az
Akadémia az Ön fölterjesztése
szerint
tagjává
megválasztani.

Tekintetes Akademia!

Hogy a különböző helyeken észlelt légnyomás adatait egymás közöttösze hasonlitsuk, hogy a földfelület egy bizonyos részén a légnyomásoszlásáról biztos képet nyerjünk, szükséges légsulymérő állásait egy meghatározott közös síkra visszonyitani. Ily síkul általánosan a tengerszín felület van elfogadva.

Hogy azonban a visszonyitás lehető legyen, szükséges a légsulymérő magasságát ezen sík felett a legnagyobb pontossággal ösmerni.

Az egyes állomások magasság különbözetét több évi légsulymérési észlelések alapján meglehetős pontossággal meg lehet ugyan határozni, ha az egyes állomások vízszintes távolban nem messzire feküsznek egymástól, de ez feltételezi, hogy a központi állomás magassága pontosan ösmeretes legyen.

Eltekintve ettől <u>még tudományos szempontból</u> is nagy horderővel bir a nevezetesebb pontoknak tengerszín feletti magasságát a tudomány mai, előhaladott állása által nyujtott pontossággal ismerni; mind a mellett most még nem vagyunk e tekintetben a kivánt állás=ponton.

Ez állitásom igazolásául szabad legyen némelyeket elősorolnom:

Némely meteorologiai szempontból igen fontos pontnak, milyen Szeged, Debreczen, tengerszín=

feletti magasságuk meghatározásánál Bécsesel összehasonlítva átlagosan 5 meterrel kisebb magasságot nyerünk, mint ha azokat Budapesttel hasonlítjuk össze.

A különbség valószínűleg a központi bécsi és budapesti állomások tengerszín magasságának hibás meghatározásából vagy feltételezéséből származik.

E tekintetben lisztába jönni feladatommak ismertem, stamultmányokat téve a következő eredményt találtam:

Mint budapesti fő fix pont a budapesti lánchid vízmércéjének 0 pontja a különféle adatok szerint következő magasságban fekszik a tenger színe felett:

1) A szab. osztr. állam vasúttársulattól 1861 évi jun. 17 én vett adatok szerint:

a pesti személy pályaudvar vágánya a dunai 0 pont felett fekszik - - - - - - - - - - - - - 30,92 b. láb magasan

a 0 pont magassága az adriai tenger felszíne felett - - 290,53 b. láb - - - - - - 91,83 m

II. Wallandt Henrik által az akademiai közlemények 2ik kötetében közlött mérések szerint a 0 pont magassága a fiumei tengerszín felett 304' – 10" – 5¼''' vagyis - - - - - - - - 96,36 m.

III.) Az állandó Cataster által tett mérések alapján Hoffmann igazgató úr közlése szerint ugyanazon magasság tesz 305,57 lábat - - - - - - 96,58 m

IV). A szab. déli vasúttársulattól

nyert adatok szerint a tengerszint feletti magasságok viszonyítva a triesztí apályra a következők

A vágány felső lapja a budapesti pályaudvar személycsarnokának közepén - - - - - - - - - 127,728 m

a 0 pont lejtmérés által meghatározva ennél lejjebb feksik 32,395 m-rel.

tehát a nullpont magassága — — — — 95,333 m

Ezen méret azonban még leszáltítandó a közép apály mérvére.

V. Légsulymérési adatok szerint, Bécs és Budapest között, e magasság — — — — 91,66 m

mely mérés azon alapszik, hogy a bécsi csatorna Ferdinánd hídjánál levő vízmércze 0 pontja Strefleur szerint 80,1 6.öl = 153,81 m re feksik a tenger síne felett.

VI. Ganahl ezredes illetőleg a cs. kir. központi intézettől legujjabban nyert legujjabb adatok szerint:

a Ferdinand híd mércze nullpontjának magassága a tenger szín felett - - - - - 81,61 6.öl = 154,80 m

a bécsi légsulymérő magassága - - - - - - - 200,18 m

a budapesti légsulymérő magassága

a II. és III alatti adatokból közepet véve - - - 152,96 m

Bécs (hohe Warte) és Budapest (observat.) közti

különbözet - - - - + 47,22 m.

1873 74 és 75 évi együttes észlelés szerint a különbség - - 49,62 m volna, tehát 2,4 m-rel nagyobb mint az előző adat.

Megjegyzem azonban, hogy a VI.

alatt felsorolt tengerszín feletti magasságok Ganahl ezredes által a régieknél 3 met-rel már nagyobbaknak vétettek.

Hogy a 2,4 m maradandó különbözettel tisztába jöjjünk készek nyilatkozott Ganahl ezredes úr a bécsi normál sík és a petronelli víz mérce között pontos lejtmérést eszközöltetni mi ezen a nyáron fog valószinüleg meg történni.

A fiumei légsulymérő tengerszín feletti magassága tökéletes pontossággal meghatároztatott Stahlberger Emil tanár által, s ez tesz 22,80 m

Az 1871 töl 1874 évig Budapesttel megfelelőleg észlelt fiumei tengerszín magasság tesz — — — 27,53 m t.
tehát többet 4,73 m rel

Ugyanazon években történt észleletek szerint Zagrábban Budapesthez viszonyitva a tengerszín magasság találtatott — 157,48 m nek.
Zágráb Fiumével összehasonlitva Zágrábra a tengerszín magasság tesz 152,89 m t
Budapesttel összehasonlitva tehát Zágrábra a tengerszín magasság
különbözet — — — 4,59 m
A két különbözet között a
közép tesz — — 4,66 m

Ebből az következik, hogy a különbözet nem okozlathatik a quarnerobon létező állandó magasab

légnyomástól, sem a Zágráb és Fiumében történt észleléi állandó hibától, mert ebben az esetben hatása a Fiume és zágrábi összehasonlítás-nál ~~nagyobbnak~~ idő mutatkozék.

Ha megfordítva a Budapesti tengerszín magasságot a talált különbözet alapján számítjuk, az eredmény következő:

A null pont Fiuméval összehasonlítva (22,80 m) fekszik a tengerszín felett . . . 91,74 m-re.
Zágrábbal összehasonlítva (152,89 m) . . . 91,88 m-re.
A bécsi met. observatorium-mal (f. Hohe Warte) összehasonlítva (200,18 m) . . 94,07 m-re.

1872 és 1873 ban a cs. kir. geographiai intézet tisztjei lejtmérést hajtottak végre a triesti tengerészeti hatóság dagály mérczéjétől a bécsi „hohe Warte" ~~-ben~~ fennállott levő központi intézetig; ezen adat azonban még közzé téve nincs. Ha tehát a Bécs és Petronell között kilátásba helyezett lejtméres alapján a bécsi és a budapesti vízmérczék null pontja más relatív magassága pontosan ismeretes lesz is, mind a mellett részemre szerint igen nagy fontossággal bír a mi horizontunknak a legpontosabban és legmegbízhatóbban leendő absolut meghatározása.

Magyarország kitünő lejtmérési adatokkal rendelkezik fő folyóinak mentén, melyeket részben Wallandt Henrik előbbemlitett munkájában közzé is tett.

Vajjon azonban azon lejtmérési összekapcsolás, mely a folyam lejtméréseket a tengerrel összekapcsolta, megbízható pontos-

sága-e, a felett az idézett közlemények felvilágosítást nem nyújtanak, annálkevésbbé mivel a tenger szín azon állása sincsen meg jelölve, a mely alapúl felvétetett.

Azt hiszem nemcsak a tisztelt szakosztály, hanem mindazoknak, kiket Magyarország lejtméréseinek viszonyai érdekelnek, helyeslésével találkozom, midőn a tisztelt Akademia figyelmét e fontos kérdésre irányozom, melynek tisztába hozatala az országra nézve nem csak tudományos, de gyakorlati értékkel is bír, s midőn hathatós támogatását kérem ki az akademiának arra nézve, hogy a Közmunka és Közlekedési Ministeriumnál a következő pontokba foglalt kérelmet terjesszen elő:

Kegyeskedjék a Nagyméltóságú Közmunka és Közlekedési Miniszter úr:

1) Azon esetben ha a folyam lejtméréseik, és a Fiumei tengerszín egybekapcsolására vonatkozó lejtméréseinek megbízható és hiteles adatok rendelkezése alatt állanak, azokat a M. Tud. Akademia útján a tudományos közönséggel aly kiterjedésben és formában közölni, hogy azok használhatók legyenek, s azok által mind azon kötelyek elosztalhatók legyenek, melyek egyes pontok tengerszín feletti magas-

Csak tudományos felhasználás végett kiadni méltóztatnék

ságának meghatározásánál ma fenn állanak.

2). Ha pedig ilyen pontos és megbízható adatok nem léteznének, kegyeskedjék elrendelni, hogy a meglevő pontos vízi lejtméréssi hálózat, a Lujza út régi lejtmérési adatainak teljesbítése után ezen vonalon a fiumei tengerszín egy meghatározott állásával egybe kapcsoltatván, annak alapján a vízi lejtméréseik által meghatározott fontosabb pontok tengerszín feletti magassága kipuhatoltassék, ezen adat hasonlóan az Akademia utján közzé bocsáttassék.

3. Végre, ha megbízható lejtmérési adatokból ez ki nem puhatolható, kegyeskedjék a kétes vonalok kiigazítása céljából pontos lejtméréseket elrendelni.

Még az hozzátenni volna, hogy ily pontos szintezés által nem csak az érdekelt általános és régi óhajtás teljesítetnék, hanem azon most még vitás tudományos kérdés: valóban emelkedik és süllyed-e a száraz föld s a tengerpart, – mint eddig hitték a geologusok – vagy kimagyarázhatók-e az illető tünemények inkább a víztömeg periodikus helyváltozása által? – ha ~~ezt~~ nem is rögtön oldani, – legalább a végleges ~~to~~ megoldás előfog készíteni.

Budapest, 1876. April is 15 én

Dr Schenzl Guidó, lv. tag
m. a meteorologiai és földrelejtettségi M. kir. Központi intézet Kir. igazgatója.

Szily Kálmán
műegyetemi tanár

6.ik eztekerlet
1876 május 8.
17.ik pont.

Szily és Schenzl
indítványa
a budapesti lóvasút viszonosé,
jének 0° szabatos meghatáro.
zása tárgyában a m. k.
Közlekedési és Közmunka
Minisztériumhoz intézendő
Kérelemmel.

Schmidt Gyula athenei csillagász azon nevezetes czéllal foglalkozott, hogy a földrengések okā a hold vonzerejében keresendő, minek kellő megvizsgálására okvetetlen szükséges volt, hogy évek bizonyos szakának befolyása alatt észrevett földrengések száma öszszehasonlitassék holdnak a földtöli távolaival ugyanazon időre vonatkozva, mely időben a földrengések fordúltak elő. Mivel pedig a holdnak különféle távolai parallaxisának függvényei, Schmidt csillagász jónak találta, a hold távolai helyébe, a megfelelő parallaxisait számitásba hozni; különös figyelembe vevén még azon körülményt is, miszerint a hold pályájában nem egyenletes mozgásal bizván, sebességei is változók, s igy egyik parallaxisnak átmenete a következő másikba nem ugyanazon, hanem különféle időt vesz igénybe.

Czéljának elérésére tehát, Schmidt úr öszszehasonlitotta a hold távolaival azon földrengéseket, melyek az 1842-ik évtől kezdve az 1873-ik évig mutatkoztak, és mint végeredményét ezen öszszehasonlitásnak azt találta, hogy a földrengések legnagyobb száma akkor áll be, midőn a hold Perigeumában fordúl elő, s igy nézete szerint valószinűnek tartja; hogy a földrengések a hold vonzereje által hozatnak létre amál is inkább, minthogy a hold vonzereje azon esetre a lehető legnagyobb, midőn az Perigeumában fordúl elő. Hogy azonban e nevezetes nézetnek csak kevés valószinűsége van, e következőkből lesend látható.

1) Ha a hold vonzereje a földrengések valódi oka volna, akkor földrengésnek okvetetlen be kellene állnia, valahányszor a hold Perigeumában jelennik meg, mivel pedig e jelenet évenkint 13-szor jön létre, 13 földrengésnek is be kellene állnia minden évben, mit szerencsénkre nem tapasztalunk.

2) Az ez állásban létre jövő földrengéseknek ugyanazon erősséggel kellene bírniok, mivel a hold vonzereje ugyanaz maradván perigeumában; a földrengésnek is ugyanazon erősséggel kell bírnia, mivel egy általános tőrvény szerint, a hatás mindig az erőnek nagyságával egyenes viszonyban áll.

3) Kellene, hogy a holdnak pályájabani bármiféle más állásban is földrengés jöjön létre, ha bár ezen földrengések erősségükre nézve változók volnának; mivel a hold pályájának

minden pontjában vonzást gyakorolja a földre, így ebből azon sajnos jelenet mutatkozna, miszerint a föld szüntelen rázkodásoknak volna kitéve a hold részéről, mi azonban a tapasztalattal megint ellentétben van.

4) A tapasztalás továbbá azt is mutatja, hogy azon esetre is, ha a hold perigeumában fordul elő, a netalán létre jövő földrengések különféle erősséggel bírnak, úgy hogy némely földrengés oly gyenge, hogy azt alig érezhetni, s így semmi sajnos hatást nem okozhatja; holott nem gyéren történik, hogy a hold nem perigeumában, hanem pályájának más valamely pontjában fordulván elő, még is borzasztó földrengés jön létre, mint az múlt évben valóban is megtörtént déli Amerikában, mely alkalommal egy egész városa elmerült, és lakosok nagy száma is elveszet.

Érdekes lesend a tisztelt csillagász kérdéses nézetét, azna egykori nézettel összehasonlítani illetőleg egy kategoriába hozni, miszerint a lebkövek avagy aerolitok megjelenésének az oka szinte a holdnak tulajdonitatott, azt állitván, hogy az aerolitok a holdon működő vulkanok ereje által a föld felé hajitatnak. Hogy pedig ez épen oly helytelen nézet, mint az előbbi a földrengésekre vonatkozó nézet, már abból is kitetszik; hogy ha a holdon vulkanok is fordulnának elő, azok még sem képesek volnának, a lebkövet oly nagy hajitási kerdősebességet közölni, melynél-fogva a lebkő képes volna, a hold vonzerejének határát elérni, és e határon átlépni, mert csak ez esetben a földre kénytelen volna esni, mire-nézve csak azt fontolóra kell venni, hogy a hold vonzerejének határa, annak középpontjától 7 földsugárnyi avagy 6020 mértföldnyi távolra esik, kétlenetét, hogy a lebkő ezen roppant magasságra hajitassék a vulkan hajitási ereje által, hogy az a föld vonzási köréve menjen át s így a föld felületére essék. Ennek a lehetetlensége pedig már abból is látható, hogy ha a földön működő vulkanok hajitási erejét tekintetbe veszszük, melyről tapasztalásból tudjuk, hogy ezen vulkánok által hajitott kövek, még egy mértföldnyi magosságot elérni sem képesek; már pedig nagyon valószinűnek tartható, hogy a földi vulkanok sokkal nagyobb hajitási erővel bírnak, mint a holdon előforduló vulkanok, minthogy ezen erőt is a test tömegéhez képest aránylagosnak kell venni; mivel pedig a föld tömege 80-szor nagyobb a hold tömegénél, következtetnünk kell, hogy a holdon működő vulkánok hajitási erejének is sokkal kisebbnek kell lenni. S így mind ezen téves nézetektől fogva, földünk kisérője a hold nem igen nagy barátja volna a földnek, minthogy azt nem csak folyvást rázza, hanem még kövekket is dobálja.

Még annak a megfontolása van hátra, hogy a földrengések a hold vonzereje által miként hozatnak létre; minek felvilágosítására a szerző azt állítja, hogy a hold vonzereje a földnek izzó és folyó magjára hatván, épen oly tüneményt hoz létre, milyen a hold és a nap egyesült vonzereje által a föld felületén levő viznél tapasztalunk, azaz bizonyos dagályt és apályt, a föld izzó magjának dagálya tehát, a föld kihült kérgére, emelkedése alkalmával ütést gyakorolja mely ütés a földrengést hoz létre. Hogy ezen különös érzetnek sem valószinüsége lehet, e következőkből lesz látható.

1) A föld izzó magjának mint tudva van 5,5-szer nagyobb sürüsége van mint a viznek, a dagályok tehát, ha létre jönnének is, sokkal kisebb magassággal birnak, mint a szabad viz dagályai a földön.

2). Hogy a sejtett dagályok valóban jöjenek létre, nyilván kivántatik, hogy a föld izzó magja és kihült kérge között üres tér foglaljon elő, hogy a dagályok emelkedhessenek, mi szinte nem valószinü, minthogy a föld izzó magjából bizonyosan tetemes fejszerejü gázok kifejlődnek, és kimenet hiányában megsürüsödnek is, s igy a föld izzó magjára tetemes nyomást gyakorolnak, minek folytán a dagályok emelkedése majd nem lehetetlenné válik. Hogy azonban e gázok megsürüdésük által, a föld kihült kérgére nézve veszélyesekké ne váljanak, okvetetlen kell hogy imitt amott kimenetet találjanak, ilyen kimenetek pedig nyilván vulkánok által vannak képviselve, mi miatt a legerősebb földrengések vulkánok szomszédságában jönnek létre, s ilyen alkalommal többnyire földalatti moraj hallható, mely nyilván csak a megsürüdött és bezárt gázok kitörése illetőleg Explosioja által jöhet létre, s igy nyilván a földrengések csak az izzó és megsürüdött gázok kitörésének tulajdonitandók. Minthogy tehát a szerző ide mellékelt értekezése által, Schmidt csillagásznak érzete szintén kétségbe vonatik; még pedig elég alapos okoknál fogva, ezen értekezést az értesitőbe felvevendőnek tartom.

Budapest April hó 16-kán 1876

Dr. Petzval Ottomár
Akadem. r. tagja.

1408/1876

Dr Schenl J. ur
mint 2ik biráló felkéretik
nyilatkozatra, hogy kiadatóra
8 nap multa visszaküldeni kérem.
Budapest 1876 május 10.

Szabó.

6ik értekezlet
1876 május 8.

Dr. Petzval Otto

Az idő mellékelt értekezés fölötti
véleménye.

A szerző mindjárt értekezésének kezdetén azt mondja, hogy az özönvíz egykor lepte meg a föld felületét, és rajta nagy pusztítá=
sokat tett, mert tavinskodik e mellett a föld mindannyi népének hagyománya, s bizonyítják ezt a még most is észlelhető nyo=
mok. Hogy azonban Moses zsidónak állítása szerint a vízözön egy haragos isten által azért hozatott volna létre, hogy a gonoz emberiség kiretaljék a föld felületétől, Noa zsidónak csalad=
ját kivevén, azt teljességgel tagadhatjuk.

Ezre nézve pedig mi még azt is mondhatjuk hozzá, hogy az ó=
kori népek hagyományai, valamint az ókori irományok tar=
talmai többnyire hazudságok vagy esztelenségek levén, tudo=
mányos értekezésnek tárgyává nem is választhatók, mivel gya=
nus alapon mit sem lehet építeni.

A szerző továbbá azt mondja, hát mi lehetett ezen szörnyű vízözönnek az oka, mely által a föld annyira elpusztitatott?
És ezen nagy fontosságu kérdésnek megfejtésére, még is az ó=
kori népek hagyományaihoz folyamodik azt mondván, hogy minden népnél, mely népek egymással még összeköttetésben sem voltak, egy vízözönröli hagyomány fordul elő, minél fogva még is kell, hogy egy olyféle vízözön egykor meglepte volt a föld felüle=
tét; de még más nagyon nevezetes traditiohoz fogja a szerző, mi=
szerint bizonyos ókorban a hold a föld kisérője még nem volt, és hogy az csak később csatlakozott hozzá, és épen ezt a nevezetes de egyszersmind nevetséges traditiót használja, a vízözön okának megalapitására.

Ezen utolsó állitásból azonnal látjuk, hogy ez iromány szer=
zője a csillagászati tudományokban nem lehet jártas, az e tudo=
mánybani jártasság pedig főleg kivántatik ahoz, hogy a kérdéses vízözön valószinü okát lehessen megalapitani. Ugyanis ha a napi=
rendszert forgalmasan tanulmányozzuk, a hozzá tartozó testek ille=
tőleg bolygók rendszeres és csodálatos mozgásából a nap körül, bi=
zonyosan azon végeredményre fogunk jutni, hogy az egész, több mint 2000 millió mértföldnyi kiterjedéssel biró napirendszer csak egy és ugyanazon eredetü lehet, minthogy a bolygók mind egy ugyanazon irányban mozognak a nap körül, a mozgás sajátsága a bolygó a naptóli távolával kellőleg változván; a nap maga pedig ugyanazon irányban forog tengelye körül; minél=

fogva ezen rendszernek eredeti öszefüggésérül nem lehet kétkedni. De e rendszerben bizonyos számu alárendelt szár tisebbszerü rendszereket is fordulnak elö, melyekröl azt kell állitanunk, hogy ezek is csak egyeredetüek lehetnek. Igy a napirendszernek legnagyobb Jupiter bolygója négy holdal birván, már magában véve egy kisebbszerü rendszert képezi, mely rendszer nagy szorgalommal és pontosággal észleltetvén világosan következtetett, hogy ez is csak egyeredetü lehet, a holdak t.i. mind ugyanazon irányban mozognak Jupiter körül, mely irányban maga a Jupiter is tengelye körül forog, és mivel e forgás nagy sebességgel megy véghez, a holdak is aránylag nagy sebességgel mozognak Jupiter körül, ezen holdak támadásának tehát Jupiternek támadásával egyidejünek kell lenni.

Még oktatóbb példát látjuk a napi rendszerben Saturn bolygónál, kinek 8 holdja van, ezeken kivül pedig még tömeges gyürük egy rendszerével van körülvéve, melyek nem nagy távolban a Saturntól ugyanazon idö alatt egy forgatást végzik, mely alatt Saturn maga tengelye körül forog; e forgatás valamint a holdak Saturn körüli mozgása is, ugyanazon irányban megy véghez; mind ezektöl pedig csak azt kell következtetnünk, hogy e rendszer is csak egy ugyanazon eredettel birhat. S igy kell hogy a mi holdunk földdel együtt egy alárendelt rendszert képezvén, egyeredetü legyen, azaz a föld támadásával, a hold vele együtt is támadt. Ilyen állitásnak tehát nem lehet értelme, hogy a hold egykor a föld körül nem mozgot volna, és csak később szatlakozott volna hozzá, mint azt a megemlitett gyanus hagyományok állitják, melyeknek tehát hitel nem adható.

Továbbá azt mondja a szerzö, hogy a hold azon egyetlen egy égi test, melynek se vize se légköre nincsen, hogy ez azonban nem mindig igy volt, hanem hogy a holdnak is egykor mind vize mind levegöje volt, és hogy rajta mint most a földön is, a földi emberekhez hasonló lényeki éltek; erdök és virágzó tájok fordultak elö s. a. t. de vizét és levegöjét elvesztvén, a szerves élet is eltünt a holdról, s igy örökre holt égi testnek tekintendö. Vulkánok is rajta fordúltak elö, még pedig hatalmasabbak mint a földön, minek azonban valószinüsége nincsen, mivel ennek alapos okát nem lehet constatálni.

A szerzö folytatja; hogy ha tehát a hold egykor földünk kiséröje nem volt, és csak később szövetkezett hozzá, akkor okvetetlen kell, hogy a mozgásban levö hold a földhez közeledjen, közeledett pedig annyira a földhöz, hogy légkörének felsö részébe bemerült, mind a melletti azon két test öszeütközése elhárittatott az által, hogy a föld közép-

futó ereje által a hold elhajitatott, s igy kénytelen volt mostani pá=
lyájának bizonyos pontjáig eltávozni, s igy a föld körül mozogni.

Látni való hogy ilyen állitások csak nevetséges jelenmel birnak,
minthogy tökéletes ellentétben vannak, a természetben uralkodó
mozgó erők törvényeivel, mert ha a hold annyira közeledett a föld=
höz, hogy plane légkörébe benyomult volna akkor bizonyosan kény=
telen lett volna a földre esni, és itt nyilván nem kevés zavart
okozta volna, továbbá a föld körejfutó ereje soha nem lehet oly
nagy, hogy ilyen hatalmas testtel mint a hold, azon kerdö sebessé=
get közöljen, melynél fogva az pályáját elérni képes legyen.
Ilyen pedig, semmi valószinüséggel biró nézetek, tudományos
tekintetbe sem vehetök.

Mindezeknek folytán a szerzö e következö neveretes következ=
tetést hozza lé; hogy t.i. a megemlitett öszeütközésnél a hold vize
és légköre, többféle erö működése által egyensúlyokat elvesztvén
róla leoldottak, igy a föld vonzereje által hozzánk lerantattak,
mi által vizeink és légkörünk gyarapitottak. Itt nyilván lehet
kérdezni, hát miért a föld nem mindjárt az egesz holdat leván=
totta? talán csak szomjus volt, igy a hold vize után ment, magát
a holdat fene vettvén. Igy tehát a kirodásos vizözön a hold vizei
által okoztatott volna, mely vizek nagy erövel lecsurogtak a földre,
igy a viz a földön szaporitatván, a szárazföldnek kisebbedni kel=
lett, mivel a viz szine emelkedvén, szárazföldnek alacsonyabb
részei federve valának.

Mivel tehát az eddig mondottákból látni való, hogy a jelen
értekezésnek tudományos jelentme egy átalajában nincsen,
azt az értesitöbe sem felveendönek tartom.

Budapest April hó 18-kán 1876.

Dr. Petzval Ottó
Akad. r. tagja.

1409
1876

6k értekezlet
1876 május 8.
4 pont.

Fischer Károly
a vizörönzöl szóló értekezésének
bírálata

Méltóm tisztelt barátom úr!

Ezennel megküldöm Gr. Pálffy J.-nak az étkezéseit, melyeket a T. Akademiának elküldenjen szíveskedjék, mivel korábbi utasítása nincs, átkísérleni.

Kitűnő tisztelettel maradok

Dr Wartha Vin.
tanár

Vesztem 1876 april 19
Budó.

1410
1876

6k Értekezlet

1876 május 8.

6k pres.

Miután Hunyadi Jenő ide mellékelt értekezése, mely a kúpszeleteket illető nagyon érdekes egy tulajdonságot vizsgálat alá bocsátja, és azt legújabb rendszer szerint kellőleg is megalapitja, kétséget nem szenved, miszerint ezen értekezés felvétessék az értesitőbe.

Budapest April hó 19-kén 1876

Dr. Petzval Ottó
Akadem. r. tagja.

1411/1876

6 Értekezleti.
1876 máj. 8.
2 pns

Hunyadi Jenő műegyetemi tanár
értekezése fölötti vélemény.

Hauken Miksa bírálata a dr Török József „a jégkorszak nyomai a magyar birodalomban, különösen Debrecen vidékén" czimű ismertetéséről.

(2)

X Dr. Török József „a jégkorszak nyomai a magyar birodalomban, különösen Debrecen vidékén" czimű értekezésében megismertetvén azon figyelemre méltó tényt hogy Debrecen vidékén 4 helyen vulkánpalodarabok találtattak, a Debrecentől kelet felé eső homoktengerben nem ritkán fordulnak elő obsidiándarabok; az említett vulkánpala valamint az obsidián darabokat határozottan vándorköveknek t. i. az u. n. jégkorszakban Magyarországot borító tengeren úszó jégdarabok által a mostani helyükre szállított köveknek állítja.

A szerző ezen állítása kellőleg indokolva nincsen minthogy az előbbi időkben és más körülmények közöt jutottak a kérdéses kőzet darabok mostani helyükre.

S mi az obsidiándarabokat illeti, melyekről szerző feltesi hogy azok a tokaj eperjesi trachythegységről jég hátán szállíttattak volna Debrecen vidékére, mindenekelőtt figyelemre veendő hogy az obsidiándarabok mellett nem találtatnak trachytdarabok holott a tokaj-eperjesi hegység ezen kőzetből áll- és ennélfogva helyesen állíthatjuk hogy ha a kérdéses obsidiándarabok valóban a jég hátán jutottak volna a mostani helyükre, bizonyára sokkal nagyobb mértékben a neveszett hegység sötétmegét képező trachyt darabjai elszállíttattak volna az alföld területére – minthogy az pedig nem történt, a kérdéses obsidiándarabok is más módon jutottak jelenlegi helyükre.

Különben a m. n. museumban őrzött, a neveretti vidékről származó obsidiandarabok világosan mutatják az emberi munkásságának jeleit s ennélfogva helyesen feltehető hogy a kérdéses obsidiandarabok ember által hozattak e területre.

A gneisz darabokat illetőleg azok sem nagyságuk sem gyakoriságunk~~ra~~ nézve ősre nem hasonlíthatók a nemet- és más orszagi u. n. vándorkövekkel s korántsem elegendők a jégtengernek Magyarországban való létezésének bizonyítására.- Továbbá ha csakugyan tenger fenekén rakattak volna le a kérdéses kődarabok- akkor kimutatandó volna azon vízfolyamoknak melyekben azok betemetve találtattak, tengeri természetűek is.- A tűz pedig melyben állítólag a kérdéses kőzetek némelyike találtatott kalárbottan nem tengeri képződmény s ugyanart állíthatni a futó homokról.

A felhozottak szerint szerint nem valószínű hogy a debreczeni gneiszdarabok a földtani értelemben vett vándorkövek volnának.

Különben ha ilyen nagykiterjedésű kőzetek milyen a diluvialis jégkorszak nyomainak kimutatása Magyarországban, tárgyalni akarunk szükséges hogy mind azt tekintetbe vegyük a mit mások e tárgyra nézve már elmondottak... E tekintetben a szerző csak Hauer geologiájára hivatkozik holott Hauer előtt más Fuchs, Sonnenklar ~~is~~ a Tátrában Szabó pedig a Matrában a jegesek nyomait kimutatták Sőt Szabó mint ezt az értekezés felolvasása alkalmával megjegyzte, más

régibb időben ilyen darabokat is talált az alföldi területen a nélkül azonban hogy arokat a földtani értelemben vett vándorkőveknek nyilvanyitotta volna.

Ennél fogva a bírálatra átadott fentebbi czimü értekezést a benne foglalt állitás igen kétséges volta valamint a tárgyalás alapossága hiányánál fogva az Akademia által kiadhatónak nem véleményezem s elegendőnek tartom ha annak tartama az Értesitőben kivonatilag közöltetik. ×

Budapest 1876. april 23-kán

Hantken Miksa
ak. tag.

1412/1876 (+1)

6. értekezlet
1876 május 8.
8. p.

A jégkorszak nyomai a magyar birodalomban s különösen Debrecen vidékén.

(: Olvasta a magyar T. Akademia 1876 Nov. 8. tartott ülésében. :)

A természettudományok világában ez idő szerint a felfedezések korszakát éljük. Ezen felfedezések részint kisebbszerűek, és jelentéktelenek gyanánt tünnek fel, de érdekességüknél fogva meglepők, s mindenesetre nagy horderejűek; részint pedig oly nagyszerűek, hogy ennél fogva a tudomány embereit is bámulatra ragadják. — Íme ejnem egy század telt el óráta, hogy Priestley és Scheele az élenyt felfedezték, s ezen felfedezést Lavoisier azonnal értékesítette, s óráta a tudomány nagyszóban gyönge lábnyomfényének ködfátyol képen fosztottak szét azon mondhatni babona szerű ábrándos hypothesisek, melyek a természetvizsgálókat a természeti folyamatok tiszta felismerésében gátolták, s szellemüket lenyügözték. Elhatározottan s kétség behozhatlanul állíthatjuk, hogy ezen utolsó század a tudományok fejlesztésében, a természet törvényei kikutatásában s az örök igazság feltalálásában többre haladt, mint azon számtalan évszedek, melyek az első ember megjelenésétől a földön a jelen korig lezajlottak. És ismét ezen utolsó század részletesen tekintve állíthatjuk, hogy az utolsó negyedszázad volt mindenek felett a fentérintett haladást tekintve a legtermékenyebb. Minden év, sőt ugyszólván minden nap nagy hordereju tényeket, örök becsü felfedezéseket, néha tulmerész, de csak hamar valódi értékére leszállított feltevéseket — hypothesiseket — hozott szőnyegre, ugy hogy ezen haladás ily mérvben, ily rohamosan fejlődik, mégcsak álmodni sem tudjuk, hogy hol lesz a megállapodás? hol lesz azon résznek, melyben az emberiség haladásának sajkája kiköthet? Ha csak jelenkorunk egynehány nagy Coryphaeusának

milyenek a közelebb elhunyt Liebig s Agassiz, továbbá Lyell Darwin, Helmholtz, Virchow, Bunsen, Kirchow, Wöhler St. Clair Deville stb. a neveit említjük fel, márcsak ezen nehányunnak a nevéhez egész láncolata fűződik a nagy szerű felfedezéseknek, melyek lelki szemeink előtt, miként az angol vagy észak amerikai gyorsasággal rohanó gőzlocsikon utazók szemei előtt a tárgyak egymásba folynak, s tündériesen elmosódnak. — A vegyészet mai anyagra megy, hogy nem csak a természet alkotta legfőbb, s az emberiség előtt legbecsesebb vegyületeket, a gyémántot kivéve, minden más drága követ, milyenek a rubin, zaphir, smaragd stb, képes a legtökéletesebb minőségben előállítani, hanem számos nagybecsű olyan vegyületeket is, milyeneket a természet eddigelé sehol sem alkotott; mintha csak a teremtés nagy munkájában követelné a maga osztályrészét a mindenhatótól. Sőt működési körén már sőtnek tartalta magára nézve a mi földgömbünket, a mi világunkat, s ennél fogva kihatott a végetlen világ egyetembe, bevezette a nap, s az állócsillagok sugarait vegyműhelyébe, s ezen útján kimutatta, hogy a többi világok is ugyanazon elemekből, ugyanazon anyagokból alkotvák, melyekből a mi földünk és világunk. Valóban ezek szemléltetnék önkénytelenül fölmerül azon kérdés: miként történik az, hogy míg az emberiség történelmében ezelőtt csak száradok sűltek egy Newtont s hozzá közel álló nagyságokat, jelenkorunkban az idők méhében szintalan nagyságok fogamzanak meg, s állanak elő s bevesik neveket kitörölhetlenül az emberiség művelődési történelmének nagy könyvébe. — Nájdnem úgy tűnik fel a dolog, mintha a természet azon mulasztásokat nói nyomatékosan kipótolni és helyre ütni, melyeket az emberiség azon időponttól kezdve, midőn az ember, mint a teremtés koronája földünkön megjelent évezredeken vagy éjszakon évmilliárdokon keresztül a jelenkorig gyermetegségben elkövetett.

Nem feladatunk ez alkalommal ez utolsó negyed század nagyszerű tudományos vívmányai fölött szemlét tartani, sőt meg csak egyenként felsorolni vagy megérintni

sem vállalkozom, hanem mindössze is a Geologiának egy nevezetes uj tételét t. i a jégkorszakot kívánom tárgyalás alá venni, kimutatandó azt, hogy mennyiben szerepelt az, s mily nyomokat hagyott hátra hazánkban?

A Geologia köztudomásulag a multszázad közepe táján született meg Werner beható tanulmányozói so, s tanári működése folytán. Lehet mondani, hogy majd nem egy századon keresztül csak szenge korát élte, s tekintélyes és dus lombozatu terebélyes fává csak a közelebb lefolyt harmon évtizedben nőtte kimagát; s minthogy csak némely részletei s fejezetei mint például a sziklatan s őslénytan l. Palaeontologia igénylnek szakképzettséget, a többiekellenben mint a föld épitészete, a dynamica is történelmi Geologia, a Geogenia szakképzettség nélkül is elvezhető, s majd nem regény szerűleg olvashatók, a Geologia jelen korunkban máremár a mivelt nagy közönség kedvenc tanulmányává s közkinesévé vált.— Ismeretes dolog annál fogva mindnyájunk előtt, hogy fölösleges dimbner a geologok által általánosan elfogadott lassu s fokozatosan előhaladó lehülése elméletéve homlokegyenest ellenkező, vagy ellenkezőt látszó és leletekre bukkantak a természet vizsgálók a jeghegyek l. Gletscherek l. vagy mint ujabban elnevezés a jégárak szabatosabb vizsgálata alkalmával

Ezen vizsgálatokból t. i. az derült ki, hogy a geologiai harmadik korszak végén, mely korszakban hazánkban is még tropicus éghajlat uralkodott, s ennél fogva pálmafák s forró égövi állatok tenyésztek, egy hideg korszak köszöntött be, melyben jégtömegek borították el Európának oly tartományait s hegy lánczait is, melyeken jelenleg jégtömegeket nem találunk,

Milyenek a Vogesek, a Szőt fensík, Scandinavia és a Kárpátok, valamint Északamerikában a Szövetséges államok, mely korszakot ennél fogva a Geologiában Jégkorszaknak nevezték el.

Nagyon természetes hogy ily meglepő felfedezés nagy mérvben felvillanyozta a természetvizsgálók figyelmét, s a jégkorszakot ugyszólván a Geologia divatszikrévé tette. Különösen pedig három irányban indította meg a mozgalmakat a jégkorszak felfedezése. A természetvizsgálók egy része nyomozta ezen nevezetes tünemény okait; a másik rész azon eredményeket, melyeket a jégkorszak földünk felületén létrehozott; a harmadik rész végre a jégkorszak történelmében, vagyis azt, hogy a jégkorszak csak is a harmadik korszakvégén illetőleg tehát a negyedik korszakban jött elő, vagy pedig már a régibb geologiai korszakokban is ismétlődött, és szerepelt.

Mi a jégkorszak okait illeti, erre vonatkozólag egész irodalmi, és pedig éles harc keletkezett, melyről csak annyit kívánunk megjegyezni, hogy míg némelyek a jégkorszakot Cosmicus befolyásoknak tulajdonították, addig mások azt pusztán telluricus okokból is kimagyarázhatónak tartják. Ez utolsó nézethez csatlakoztak bécsi nagyhírű geologjaink mint Haidinger, Wauer, Wochstädter, Suess stb. A különböző nézeteket elégge részletesen kifejtegetve olvashatók Cotta „A jelen Geologiája" czimü művében

Amelyet az eredetiből a kir. magyar természettudományi társulat könyvkiadó vállalata fordíttatott le, és adott ki.

A természetvizsgálók azon része, kik a jégkorszakot s illetőleg a jégárakat mint geologiai tényezőket földünk felületére gyakorolt hatásait kutatták, legintabb eszt tukásba, a mennyiben belkesülve sőt elragadtatva lévén az ujonnan felfedezett geologiai tényező iránt, annyira mentek, hogy némely tág alpesi völgyeket, sőt tavak medreinek a kivájását kilapítolását is a jégárakat tulajdonitották. Ezen tulzó nézetek levannak immár valódi értékükre szállitva, s tisztába van hozva, mérve, mint a jégárak hatásai a lejtős sikla felületek lecsiszolásában és sajátságos horzsolásában, vagy barázdák létre hozásában, a sürlődés terményeinek tova szállitásában, előre tolt kőhalmazsáncokban vagy Moränákban, s részint a jégárak, részint uszó jégdarabok által szétszórodott sziklatömbökben vagy fárodarkőkben határozódnak.

A mi végre a jégkorszak történelmét nyomozó természetvizsgálók nézeteit illeti, találtatnak azok között olyanok, kik a jégárakat mint geologiai tényezőknek szereplését nemcsak a negyedik vagy diluvium korszakban, hanem a régibb geologiai korszakokban is, nevezetesen a harmadikban, a krétaban, a permi, a vörös, s holtfekü sőt silur korszaki lerakodmányokban is felismerni vélik, jóllehet

Hauer ezen munkájában (122 lap.) felsorolván Európa külön böző tartományaiban a jégkorszak nyomait, ha zánkra vonatkozólag igy szól: „In den Karpathen die gegenwärtig keine Gletscher mehr besitzen, findet man Spuren ihrer ehemahligen Wirksamkeit, wie ungeheure Moraenen an den Gehängen der Tatra." — Ezek szerint a geologiai kutatás eddigelé másnyomait a jégkorszaknak nem mutatták ki hazánkban, mint a Tátra meredeken feltornyosuló bérczeinek lejtőjén létező iszonyú Moraenákat. —

Szabad legyen ehez nekem a tudomány ujabb vivmánya gyanánt hozzá adnom, s köztudomásra hoznom, miszerint a kárpáti Moraenákon kivül, vannak hazánkban a jégkorszaknak más nyomai is, nevezetesen pedig vándorkövek az alföld sivain, vagy a geologiailag ugynevezett nagy magyar medencében, és pedig Debrecen vidékén.

Az legelső ujjmutatást Magyarország vándorköveire ezelőtt néhány évvel szolgáltatta nekem a Debrecen határában bélkelve levő különben Szabolcs megyéhez tartozó Józsa puszta egyik közbirtokosa, Molnár Mihály ur, ki a környékhez képest egy magaslaton levő szőlőjében áskálván csekély mélységben tündöklő fényű, s ezüst fehér színü kőzetre talált a televény alatt. Azt gondolva, hogy nemes érczet kőstöt vagy aranyat fedezett fel, azonnal példányokat hozott hozzám, bemutatás s meghatározás végett, melyeket első tekintetre azonnal csillámpala gyanánt nem lehetett

fel nem ismerném. Felvilágositó válaszom természetesen az volt, hogy a bemutatott kőzet nem tartal„ maz ugyan sem aranyat, sem ezüstöt, de any„ nyiban mégis van jelentősége és nevezetessé„ ge a mennyiben vándorkő lehet. Azóta ezen példányt a debreczeni főiskola geologiai gyűj„ teményében conserválom, annyival is in„ kább, mivel ezen példányban csillámszeket egy„ mástól meglehetős durva kovagszemcsékből álló réteg választván el egymástól a csillám„ pala lényeges alkatrészeit pusta szemmel is na„ gyon láthatolag tünteti elő; s ennélfogva egyik leginstructivusabb példánya siklatani gyűjteményünknek. Hogy még ekkor elhatározottan nem merném ezen példányt vándorkőnek nyil„ vánitani annak dacza a helyrajzi viszonyokban rejlik. A Józsa nevű puszta t. i. Debrecentől egy széles völgy választja el, mely egy a hajdan kor„ ban nagyszerű folyam beiszapolt medrezyanánt tűnik fel, s melyen jelenleg is egy kisszerű de soha kinem apadó patakocska csergedez, s Tócó folyásának nevezetik. Ennél fogva ugy gondol„ koztam, hogy lehet az egy a hajdani nagy folyam által környölygetett görgecsnek a töredéke dacz„ ja. Ugyde a helyszinen tett nyomozás után kavicsképlettre nem találtunk, s igy kénytelen vagyok azt vándorkőnek és pedig az alluvium„ televény képlet által elfedve volt vándorkőnek nyilvánitani.—

A vándorkő második példányát néhai Revicky Menyhértné szolgáltatta birtokomba, melyet ő a Debrecentől néhány órányira eső

p. Bagosi birtokán talált. Köztudomásu dolog, hogy Szabolcs megyének nagy részét, úgy szintén Bihar megyének északi részét is egy homoktenger borítja, melynek Szabolcsi része Nyírségnek nevezteték. Ezen homok területen Debreczen szomszédságában keletfelől számos, tetemes magasságu, egymással párhuzamosan és pedig észak-déli irányban futó homokdomb lánczolatok vonulnak át, melyek silány növénnyzettel ezen befedve, ha a szelek azokon utat csapnak keresztül, s többé kevésbbé mélyen bevágják, a keleti s északkeleti szelek a szelek által kezdett bevágást az összeállás nélküli futóhomok elhordása által folytonosan mélyítik, s nagyobbítják, s az ekként keletkezett átmetszeteket sokhelyütt vaskapu névvel szokták nevezni. Egy ily szélerút és szél-által átmetszett s már félig elhordott homokhegy közepéből állott ki félig a szobani sziklatömeg, s szinte tündöklő fényével vonta magára a figyelmet. Revicsky ő meglepetve az által hogy futóhomokból álló domblánczolatban ércfényű sziklatömeg tűnt elő, — minthogy ez Debreczen vidékén általában nem csak a homokterületeken, hanem az agyagos feketeföldben is merőben hallatlan dolog — megállittatta kocsiját, s czeléjjeivel az egész tömeget kikapartatta s megvizsgálás s vélemény-nyerés végett hozzám küldötte.

Az ~~mint egy lábnyi hosszú, egy lábnyi szélesen~~ 34. c. méternyi hosszú, 16 c. méternyi szélesen, 6 c. méternyi vastag, ~~s mint egy másfél hüvelyknyi vastag~~ sziláta-tó-la, (melyet csonnal sinnél sinre van szerencsém bemutatni a t. Academiának:) szinte csillám-pala (Glimmerschiefer) kőzet, sem élén, sem lapjain a kopásnak, surlódásnak vagy

horzsolódásnak legkisebb nyomát sem mutatja, és így folyó víz által
hömpölygetett tömegnek vagy görgecsnek teljességgel nem
tekinthető. Emélfogva elhatározottan lehet róla állítani,
hogy említett lelhelyére csak jéghátán vagy pedig jég-
tömegbe fagyva a jégtömeg elolvadása után juthatott,
vagy geologiai nyelven szólva hogy az nem egyébb,
mint vándorkő ("Erratischer Block").

Az vándorkő harmadik példányát egy volt tanít-
ványom, ki tőlem már a geologiai előadásokat
hallgatta, s ezek folytán figyelmessé lett az ide vonat-
kozó tünményekre, — hozta hozzám azon elhatározott
kijelentéssel, hogy az vándorkő, és Tetétlen helység
határán mely Debrecentől 5–6 mértföldnyire esik
nyugotfelé, egy árokásás alkalmával találtatott
kékes-zöldes szinü agyagban vagy diluviumi hösben.
Az egész példány körülbelül másfél font súllyal bír,
szinte csillámpala tömeg, s egyik oldalán ugyan
némi kopás, és surlódás jeleit mutatja, de több-
részein a csúcsok, élek sértetlenek. —

Végre néhány év előtt a Debrecenhez három óra-
nyira levő Nagy-Léta melletti Kokad község jegy-
zője küldött be hozzám több rendbeli sirlatömegeket
vagy mint ő jelzé termésköveket, hasonlóképpen meg-
határozás s véleményezés végett, melyek a kokadi
réten, mint ő neveze Darulápon, viszvesztési csator-
na ásása alkalmával találtattak 2–3 lábnyi mély-
ségben. Ezen sirlák két rendbeliek voltak, az egyik
rendbeliek vasásványok, és pedig a vasércek azon
fajai, mely gyepvaserc ("Raseneisenstein") néven ne-
vezteti az ásványtanban, s vizből lerakodási ut-
tal a növények gyökereire, leveleire, s rostjaira
kéjződik jelenkorunkban szemünk láttára, s ezre
mint a jelenkor sirlaépletei közé tartozik. A má-
sik rendbeliek ellenben, melyek ezen vaserczek mellett

találtattak szintén csillámpala tömegek voltak. A dolog érdekességénél fogva az Érmellére tett tudományos kirándulásaim alkalmával magam is megjelentem a helyszinén, s a helybeli lelkész, tanító, s jegyző társaságában más eszközökkel felfegyverkezve kimentünk a kokadi vétre, s a víztelevezető csatorna fenekén újabb ásatásokat rendeltünk el, de csak a felületesebben fekvő gyepvasalás képletekre találtunk, melyek az említett vétem nemcsak a kokadi, hanem az almosdi határába is elterjednek, s legtetemesebb vastagságban álló lag kétölnyi vastagságban is ott találtatnak, hol az Almosdról Vámos-Ércsre vezető út, ezen vétem megy keresztül, s a vízvezetés felett híd van építve.

Nem hallgathatom el ezen alkalommal, hogy Debrecen vidékén az északkelet, s kelet felé eső homok tengerben nem ritkán találtatnak obsidián darabok; így például a Debrecentől három órányira Szabolcsmegyében eső Aba pusztától, ennek néhai birtokosa Csiffy László az nagy mennyiségű obsidián darabokat szolgáltatott birtokomba. Hasonlóképen sikerült nekem szinte érmelléki kirándulásaim alkalmával az érmelléki hegylánczolatot képező diluviumi hösben egy jelentékeny nagyságu obsidián darabot fölfedeznem. Úgy vélem nem csalódom ha ezen obsidián darabokat is a vándor kövek rovatába sorolom. —

Ezen adatokból, úgy tartom kétségtelenné van téve, hogy vándorkövek e szerint nemcsak északi Németországban a Schweicsban, a Szepes hegységben, s Észak-Amerikában, hanem az alföld tónain, a nagy magyar medencsében is találtatnak,

csakhogy a tengerszine feletti csekély magasságnál fogva,— mert ismeretes dolog, miszerint a magyar bíró dalomban a Tisza völgye jelzi a tengerszine feletti legszélsőbb magasságot,— az alluviumi képletek által elfedve, betemetve, beiszapolva, melyek alól csak történetesen, legjobb ásatások alkalmával kerülnek napfényre.—

A vándorkövekre vonatkozólag egy körülményt nem lehet még hallgatással mellőznünk, t.i. azon eszme, hogy északi Németország vándorkövei, melyek nem csak Poroszországban, hanem úgyszólván a Kárpátok hegyláncolatáig t.i. a Siberiában levő Proppauig elszórvák, Scandináviából vették eredetüket; a Tisza hegységi vándorkövek az Alpokból szavándokoltak mostani lelhelyükre; az Osztrák birodalomban eső keleti Alpok jégárai pedig a Gmundeni tó északi széleig, a bécsi medencében Pittnig, a déli oldalon pedig a lombard-velencei síkságra töltik elő kőhalmaikat. A magyarországi nagy medencében felfeltűnedező vándorkövekre vonatkozólag is felkel tehát ve[illegible]nünk ama kérdést, hogy vajjon az itt talált vándorkövek honnan szavándokoltak mostani lelhelyükre? Ezen kérdéssel az obsidián darabokra vonatkozólag könnyedelbánhatunk, mert köztudott más dolog, hogy az Eperjes-Tokaji 30 mérföldnyi hosszaságu Trachyt hegyléjtet, mely a Kárpát hegyláncolat déli felét merőben kettő szakítja, tartalmaz jelenleg is obsidián darabokat, más az alföldet környező hegyláncolatok pedig nem. Ennél fogva nagyon természetesnek tűnik fel előttem, hogy az alföld obsidiánjai az Eperjes-Tokaji hegyláncolatban vették eredetüket. A csillámpala tömbökre

vonatkozólag azonban nagyobb nehézségekbe ütközünk, a
mennyiben mind a négy eddigele (felfedezett) vándorkő egymástól
nagyon különböző természettani sajátságokkal bír,
s így a mai napig eredeti helyükben maradt szik
latömegekkel összehasonlítása s azonosítása nag
yobb nehézségekkel jár. Minélfogva ezek évi lel
helyének kimérése, nálamnál ~~t~~ávottabb szakértőkre
bízatik kutatásának lévén jövendőbeni
feladatom. —

Dr. Pösl József.

25/1876.

Kivonat

A M. T. Akadémia 1876 april 22-én tartott I. sz. osztálya negyedik értekezleti ülésének jegyzőkönyvéből

A következő tagok ajánlatnak.

1. Pulszky Ferencz r. t. ajánlja r. tagnak Nagy Jánost szombathelyi kanonokot az Akadémiának 1838 óta szenvedő tagját a következő indokolásul: Nagy János munkássága által az Akadémia körül érdemeket szerzett s oly állású férfiu, a kitől az Akadémia díszt és java öregbedést várhatja.

2. Pulszky Ferencz r. t. ajánlja r. tagnak Vámbéry Ármin l. tagot a következő indokolással: Vámbéry Ármin europai hirt vivott ki munkáival s munkássága általában ismert az egész Akadémia előtt.

3. Pulszky Ferencz r. t. ajánlja r. tagnak Szilády Áron l. tagot, kinek jártassága a keleti nyelvekben ismeretes, ki számos nyelvészeti értekezésén kivül a „Sáh námé" eredetiből az eredeti versmértékben magyarra fordította és török-magyar szótár gyűjteményt adott ki az Akadémia megbízásából.

4. Budenz József r. t. ajánlja r. tagnak Szarvas Gábor l. tagot a következő indokolással. Szarvas Gábor ki 1871. óta l. tag a szorosabb magyar nyelvtudomány terén kitünő tevékenységet fejt ki s mint a „Magyar Nyelvőr" szerkesztője a magyar nyelvtudomány hasznára, kivált a fiatalabb nemzedékben számos munkaerőt ébresztett s czélszerű működésre vezérelt, úgy hogy őt illeti meg főleg az az érdem, hogy most nyelvészeti kérdések iránt országszerte oly élénk érdeklődés tapasztalható.

5. Ballagi mór Vámbéry Ármin és Hunfalvy Pál r. tagok ajánlják Bálinth Gábort és Dr Goldziher Ignácot l. tagoknak a következő indokolással: Goldziher Ignácz a sémi nyelvek és irodalmak körében szerzett alapos ismereteit, valamint önálló nyomozó tehetségét, már számos részint magyar nyelven a M. T. Akadémia kiadásában, részint németül külföldi folyóiratokban és külön könyvekül megjelent dolgozatok által fényesen bebizonyította s az illető szakértő körökben szép hirnevet vivott ki magának. Bálinth Gábor egy oly szak képviselője az altaji nyelvtudományban t. i. a mongol-mandzsu, s az azzal kapcsolatos török-tatár nyelveknek, a mely hazai nyelvészetünkben egy régórzett hiányt pótol, – munkássága, nem tekintve azt, hogy a mongolizák száma a nyugoti világban is vajmi csekély, bennünket különösen érdekelhet. Irodalmi tevékenységét, tekintve pályájának eddigi pártatlan és rögös voltat, egy török nyelvtan, kazáni-tatár chrestomathia tatár-magyar szótárral jelölik. – Goldziher Ignácz s Budenz r. tagok ajánlják.

6. Hunfalvy Pál r. t. ajánlja Volf Györgyöt l. tagnak a következő indokolással: Volf György egyike azon fiatal tanároknak, a kik a magyar nyelvtudományt kitünő buzgósággal művelik s tanulmányok sikeréről meggyőző bizonyitékot adnak. —

Volf

Volf György számos dolgozatai a Magyar Múzeumban és Nyelvőrben, jelentek meg; részint értekezések, részint bírálatok. Volf e-zeken kívül a Régi magyar nyelvemlékek újabb kiadásában is közre működött. Az I. és II. kötetet ő szerkesztette; az ~~Erdélyi~~ Erdy-Codex és a IV. és V. kötetben az ő kezéből fog kikerülni.

7. Szász Károly r. t. ajánlja lev. tagnak Dr. Barna Ignácot a következő indokolással: Barna műfordításait (: Horatius Odáinak öt könyve és Juvenalis satirái :) az eredetinek mai napig nem hű-ségesebb tanulmánya, teljes átértése és annak szellemébe behatóan vol-tak a magyar nyelv nem közönséges költői ereje jellemzik. A klassikai formákban Virág és Berzsenyi, Vörösmarty és Czuczor óta senki több könnyűséggel és erővel nem mozgott, s ha Horatius egyes darabjait egyes kivételektől annyi vagy itt-ott több szerencsével vettük is, egészben jobb művet senki sem adott; Juvenált pedig először vesszük tőle annyi erővel, oly római zamattal s a magyar nyelv oly ékességével, melyhez egyes helyeken, kivált az archaeologiai, társas élteti és történeti magyarázatot illetőleg javítni vagy pótolni valót hagy is fenn, de az író szellemébe s karrajzába mint egy belé élte magát s bepillantani hagyja az olvasót is.

8. Tóth Kálmán l. tag ajánlja l. tagnak Névy Lászlót a következő indokolással: Önállóság megjelent művei közül kitűnnek: A „tragédia elmélete a komédia elmélete a „Drámai középfajok elmélete" czíműek, amelyek kisebb nagyobb méltatás mellett, de mindenkor mint irodalmunk díszére váló munkák nyertek el a Kisfaludy Társaság jutalom díját. Az „Irásművek elmélete" s az Irály és Költészettan" kézi könyve. Több kiadást értek. Ezután megjelent nagyobb tanulmányon alapuló művei közül kiemelésre méltók Klein nagy művének „Die Geschichte der Drama's" ismertetése Bólyai Farkas-ról Sompárról s t. b. írt behatóan tudományai s végül a Kisfaludy Társaság által csak néhány hét előtt díszérettel kitüntetett „Bajza József" czímű emlékbeszéde. Költői művei igen is méltatlanok, oly forma érzék szempontjából.

9. Budenz József r. tag Vámbéry Ármin Szarvas Gábor l. tagok külső tagnak ajánlják Dr Fleischer Leberecht Henrik szász k. b. t. tanácsost a lipsei egyetemen több évtizeden át a keleti nyelvek rendes tanárát a következő indokolással: Fleischernek országi Orientalisták ez érdemes nestora, a „Baidhavi" nagy tudomá-nyu kiadója és a Deutsche morgenländische Gesellschaft alapítójának érdemeiről különmegemlékezni felesleges. Ő akadémiánk külső tagjai közt méltó utódja lenne Ewald Henriknek, kit a múlt évben elveszítettünk és benne akadémiánk nemcsak világhírű tudóst, hanem kiválóan magyar barátot is tisztelne meg.

Hunfalvy Pál r. tag ajánlja külső tagnak szerző" kösredi Ujfalvy Károlyt a Henri IV. nevű lyceum tanárát Párisban, a következő indokolással. Ujfalvy a Société philologique-nek másodelnöke, a Revue de philologie et d'etnographie szerkesztő kiadója s némileg központja az uj tudományos mozgalomnak. Párisban, mely a finn-ugor nyelvekre nagy figyelmet fordít. —

azonkívül számos munkának szerzője s legújabban egy magyar nyelvtant is adott a franciák számára.

11. Budenz József r. Barna Ferdinánd k. tagok ajánlják külső tagnak Dr Donner Otto egyetemi tanárt Helsingforsban a következő indokolással: Dr Donner Otto egy fiatal finn nyelvtudós; a ki hivatalos szaktudományának a szanszkrit philologiát s az indogerman nyelvtudományt vallja, a melytárgyakból a helsingforsi egyetemen előadásokat tart. De ezenkívül már jó idő óta buzgó igyekezettel fejt ki a nyelvészetnek olykatán körében is, melynek tárgyai közé, az ő nemzeti nyelve, a finn nyelv mellett, maga a magyar nyelv is tartozik, az az művelt az ugor és szélesebb alsóji összehasonlító nyelvtudományt, s erre nézve kiket emelnem, hogy szeretettel megismerkedett a magyar nyelvvel is, s hogy a magyar nyelvtudománynak minden mozzanatát érdekelt figyelemmel kiséri. Donnernek az ugor s részint az alsóji összehasonlító nyelvtudomány terén eddig kifejtet dicséretes munkásságát számos értekezés és önállóan megjelent könyv jelöli. Mindezeket azonban jelentőségre nézve sokkal felül multja legújabb munkája: Lieder der Lappen gesammelt von Otto Donner. Helsingfors 1876, melyben az ugor nyelvtudományra nézve igen fontos s egyéb tekintetben is becses eredeti nyelvhagyományt mentett meg a fenyegető enyészettől s adott ki más kisebb költői művekkel együtt jeles magyarázó értekezést a rokon népek költészetéről.

12. Thewrewk Emil l. t. ajánlja külső tagnak Ritschl (Ritschelius) Friggyes Vilmos lipcsei egyetemi tanárt, a következő indokolással: Ritschel hírneves nagy érdemet szerzett magának a classica philologiában. Ő alapította meg a tudományos codex kritikát; ő indította meg a latin nyelv legrégibb emlékeinek gyűjtését s nyelvészeti feldolgozását; ő az, ki az epigraphikának és numismatikának a grammatikára való fontosságát igazán felismerte s a két tudományt a nyelvészeti kutatás hasznára fordította. Ritschel működése minda három irányban korszakot alkot. A philologusok javarésze az ő historiai-kritikai módszerét követi. Számos kitűnő tanítványai közül elég csak Curtius Györgyöt említeni.

Ez ajánlatok az ügyrend 33. §. értelmében egyelőre tudomásul vétetvén, a többi osztályokkal közöltetnek.

Buda-Pesten máj. 8án 1876.

Gyulai Pál
osztálytitkár

1413/876